

Archeologisch vooronderzoek DEINZE - RHEINBACHPLEIN & KERKPLEIN

30 juni tot 25 november 2009

David Vanhee

KLAD-Rapport 18

ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK
DEINZE RHEINBACHPLEIN & KERKPLEIN
30 JUNI TOT 25 NOVEMBER 2009

David Vanhee

COLOFON

© 2010

© Kale- Leie Archeologische Dienst, auteur David Vanhee

Figuren @ Auteur

Drukwerk: Zquadra

Lay-out: David Vanhee

Druk- en bindwerk: Zquadra

Verantwoordelijke uitgever: Kale-Leie Archeologische Dienst
Kasteelstraat 26
9880 Aalter www.deklad.be

1. Voorwoord

Met de start van de zomervakantie 2009 maakte het stadsbestuur van Deinze de studieplannen omtrent de stadskernvernieuwing bekend. De komende jaren staat er dan ook heel wat te gebeuren in Deinze. Zowat het hele centrum van de stad wordt grondig aangepakt. Bij al deze werken is het meer dan waarschijnlijk dat er archeologische lagen en oude restanten van de stad zullen aangesneden worden. Daar dit ondergronds patrimonium erg kwetsbaar is en bescherming verdiend, nam de stad contact op met de Kale-Leie Archeologische Dienst (KLAD). Samen werd gewerkt aan een gericht onderzoeksprogramma om de inhoud en intactheid van het gekend en ongekend archeologisch patrimonium van de Deinse stadskern te valideren. Op deze manier kan tijdig rekening gehouden worden met de aanwezigheid van dit patrimonium bij het concretiseren van alle bovenstaande plannen. Daarbij zal tevens getracht worden om het aangetroffen patrimonium in situ te bewaren. Waar dit niet mogelijk is zal een opgraving uitgevoerd worden. Daarnaast zal bekeken worden met het stadsbestuur en de studie- en architectenbureaus op welke manier dit patrimonium zichtbaar en/of herkenbaar kan gemaakt worden binnen de ontwerpen.

Dit rapport vormt het schriftelijk verslag van de eerste twee fasen van het vooronderzoek binnen de stadskern van Deinze, meer bepaald op het Rheinbachplein en het zogenaamde Kerkplein. In 2010 zal ook op de Markt een vooronderzoek uitgevoerd worden.

Bij deze wil de auteur zijn dank betuigen aan de mensen die het project in goede banen hebben helpen leiden. Eerst en vooral gaat zijn dank uit aan het stadsbestuur en de betrokken diensten van de stad Deinze. Landmeter Kenneth Smith (Ellips) wordt hartelijk bedankt voor het inmeten van de sleuven en kijkvensters, net zoals de mensen van de firma Rotsaert bvba uit Maldegem voor de vlotte samenwerking. Provinciaal archeoloog Luc Baulers wordt bedankt voor de gewaardeerde wetenschappelijke begeleiding en advies. Verder willen we Wim Lammertijn (MuDeL), Eva Devooght (Archief Deinze), Willy Jonckheere (KGK) en Tony Vanhee (KGK/WF) danken voor het aanleveren van historisch beeldmateriaal. Een woord van dank gaat tevens uit naar Danny Verheye en Nikki Heyerick voor hun hulp bij het veldwerk.

II. Inhoud

1. Voorwoord	3
II. Inhoud	5
III. Administratieve gegevens	7
IV. Projectomschrijving	9
IV.1 Aanleiding van en opbouw naar het onderzoek	9
IV.2 Tqds kader	10
IV.3 Financieel kader	10
V. Geografische en bodemkundige ligging	11
VI. Methodologie	13
VII. Archeologische en historische voorkennis	15
VII.1 Rheinbachplein	15
VII.2. Kerkplein	15
VII.3. Ongekend archeologisch erfgoed	15
VIII. Resultaten	19
VIII.1 Rheinbachplein 1	19
VIII.2 Rheinbachplein 2	19
VIII.2.1. Grondspoor SI	19
VIII.2.2. De muurresten	19
VIII.2.3. De profielen 1 en 2	26
VIII.3. Kerkplein 1	28
VIII.4. Kerkplein 2	29
VIII.4.1. De muurresten	31
VIII.4.2. Profiel 1	35
IX. Interpretatie	37
IX.1 Rheinbachplein	37
IX.2. Kerkplein	43
X. Synthese	47
XI. Besluit	49
XII. Bronnen	51

III. Administratieve gegevens

LOCATIEGEGEVENS

Gemeente:	Deinze
Plaats/straat:	Rheinbachplein & Leiedam (kerkplein)
Kadastrale gegevens:	Afd. 7, sectie B, zn. (openbaar domein)
Lambertcoördinaten	Rheinbachplein X: 908883,03 en Y: 786738.57 Kerkplein X: 90933.15 en Y: 186202.58

OPGRAVINGSDOCUMENTATIE

Vergunning:	2009/174
Geldig:	02/06/2009 tot 31/11/2009
Naam aanvrager:	David Vanhee
Algemene methodiek:	Vooronderzoek met proefsleuven en kijkputten.

BOUWHEER

Stad Deinze,
Markt 21, 9800 Deinze

IV. Projectomschrijving

IV.1 AANLEIDING VAN EN OPBOUW NAAR HET ONDERZOEK

Begin 2009 werd de KLAD betrokken bij de stadskernvernieuwingsplannen van de stad Deinze. In samenspraak met het stadsbestuur, provinciaal archeoloog Luc Souters en David Vanhee van de KLAD werd een eerste onderzoeksprogramma uitgewerkt om de archeologische inhoud van de belangrijkste plaatsen binnen de historische stadskern te valideren door middel van gerichte proefsleuven en kijkputten.

Dit vooronderzoek is een eerste aftasting naar de inhoud en de intactheid van het gekend en ongekend archeologisch patrimonium. Zo kan tijdig rekening gehouden worden met de aanwezigheid ervan bij het concretiseren van alle bovenstaande plannen. Daarbij zal tevens getracht worden om het aangetroffen patrimonium ter plaatse (in situ) te bewaren. Waar dit niet mogelijk is, zal een opgraving uitgevoerd worden. Daarnaast zal bekeken worden met het stadsbestuur en de studie- en architectenbureaus op welke manier dit patrimonium zichtbaar en/of herkenbaar kan gemaakt worden binnen de ontwerpen.

Gezien de huidige vooropgestelde uitvoering van de werkzaamheden, zal eerst het Rheinbachplein (1), daarna de zone tussen de kerk en de Leie (2) en pas daarna de Markt (3) onderzocht worden. In dit rapport gaan we dieper in op het onderzoek op het Rheinbachplein en het Kerkplein.

Figuur 1: luchtfoto met aanduiding van het Rheinbachplein (1) en het Kerkplein (2) (© www.gisoost.be).

IV. 2 IJDSKADER

Op 30 juni 2009 startten de werkzaamheden met de aanleg van een eerste sleuf op het Rheinbachplein. Deze liep vanaf de Brielstraat tot ongeveer het midden van het plein en leverde geen archeologisch informatie op. Op 10 augustus werd de tweede sleuf aangelegd. Deze sleuf liep van de L Matthyslaan richting de Tolpoortbrug en kreeg een uitbreiding in de richting van de Leie. Deze sleuf bleef uiteindelijk openliggen tot 13 september om het publiek van Open Monumentendag de kans te geven de vondsten te bezichtigen. In totaal nam dit onderzoek 9 werkdagen in beslag.

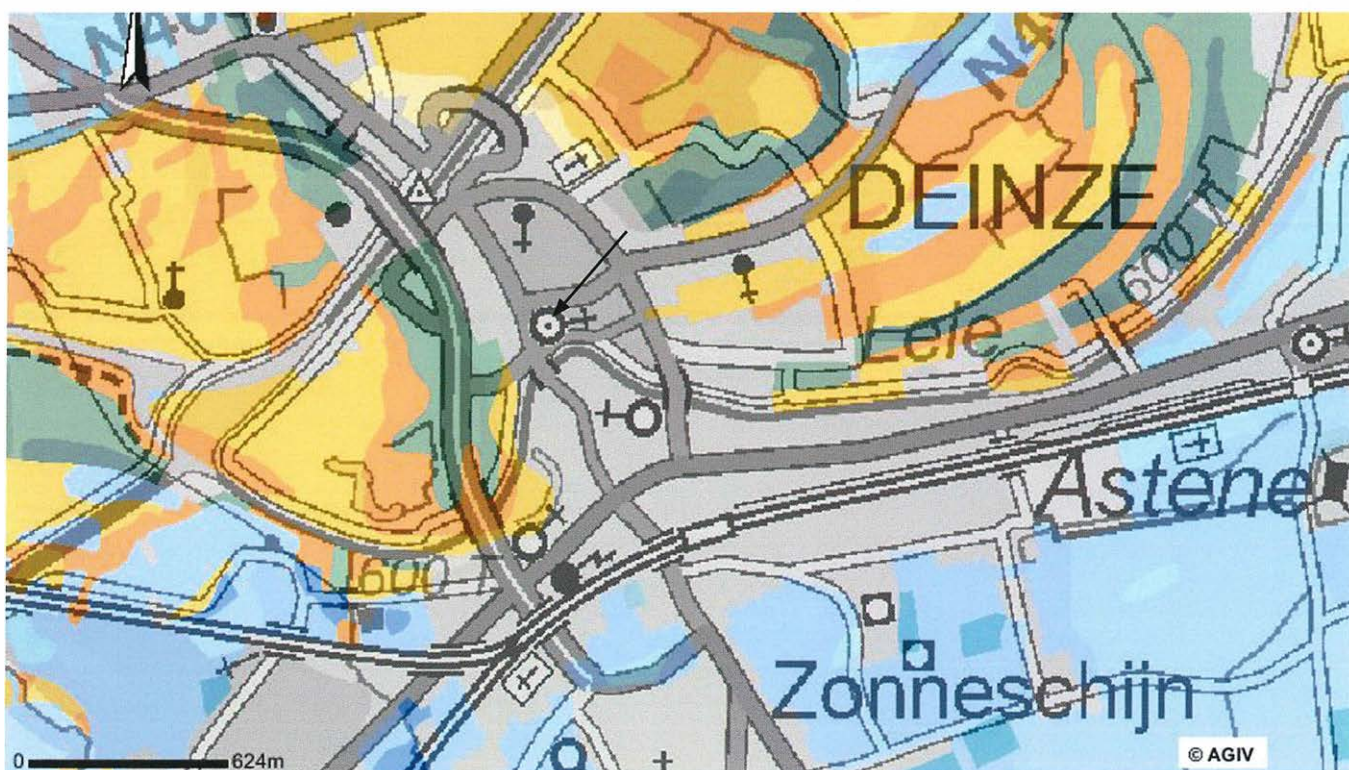
De aanleg van de sleuf over het Kerkplein werd gefaseerd uitgevoerd om de organisatie van de wekelijkse markt niet onnodig te bemoeilijken. De eerste fase bestond uit de aanleg van een eerste deel van de sleuf tussen de Leie en de Leiedam (die doorloopt over het plein). Dit werd uitgevoerd op 20 oktober 2009 in niet langer dan een halve werkdag. Hier werden enkel verstoringen aangetroffen, veroorzaakt door de werken aan de oevers van de Leie in de jaren '70 van de vorige eeuw.

Op 26 oktober werd een tweede deel van de sleuf aangelegd, tussen de Leiedam tot op ca. 12 m van de kerk. Deze sleuf bleef openliggen tot 30 november 2009. Het onderzoek nam ongeveer 7 werkdagen in beslag.

IV.3 FINANCIËEL KADER

De stad Deinze stond in voor de logistieke kosten van dit project, terwijl de KLAD de archeoloog aanleverde. Aannemer Rotsaert bvba leverde de kraan, arbeiders en de werfaccommodatie en het landmeetkundig bureau Ellips zorgde voor het inmeten van de sleuven, beide in opdracht van de stad.

Figuur 2: bodemkaart met de algemene aanduiding van het onderzoeksgebied. (© <http://geo-vlaanderen.gisvlaanderen.be>).

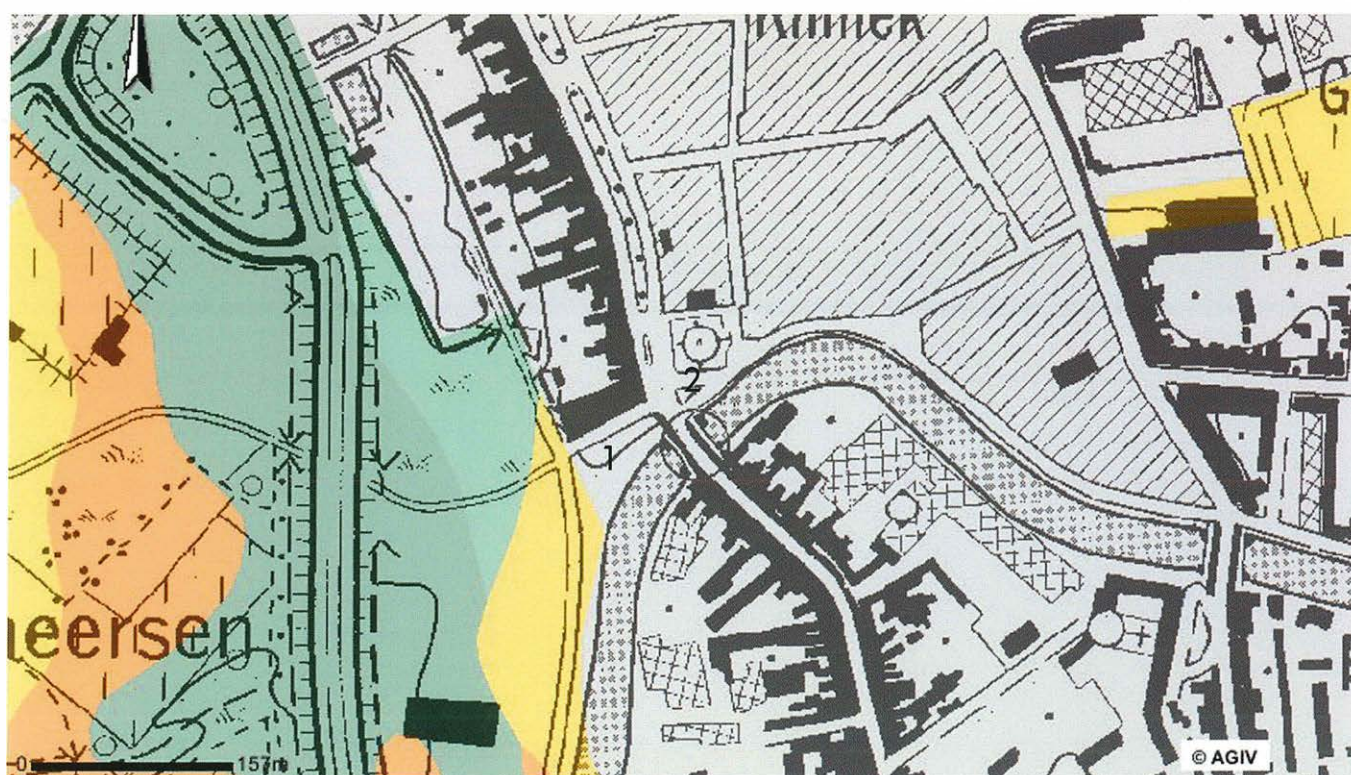

V. Geografische en bodemkundige ligging

Het onderzoeksgebied bevindt zich binnen de historische kern van de stad Deinze, op het huidige Rheinbachplein en het zogenaamde Kerkplein, gelegen tussen de Onze-Lieve-Vrouwekerk (N), de Leiedam (O), de Leie (Z) en de Markt (NW). Kadastraal liggen beide pleinen binnen de Afd. 1 en de sectie B, zn. (openbaar domein) van de stad Deinze. Het Rheinbachplein is licht hellend en ter hoogte van de sleuven varieert de hoogte van oost naar west van respectievelijk 8,57 naar 8,44 m TAW. Op het Kerkplein glooit de helling van de kerk (N) naar de Leie (Z) en varieert de hoogte van 8,91 m TAW op het Kerkplein en 8,64 m TAW aan de Leie. De Lambertcoördinaten in het midden van het Rheinbachplein bedragen X: 908883,03 en Y: 186138,57, terwijl die in het midden van het Kerkplein X: 90933,15 en Y: 186202,58 bedragen. Op de bodemkaart van België staat het gebied natuurlijk gekarteerd als Bebouwde zone (OB).

Het onderzoeksgebied was voor de aanvang van het vooronderzoek in gebruik als parkeerplaats.

Figuur 3: bodemkaart met de specifieke aanduiding van het Rheinbachplein (1) en het Kerkplein (2).
(© <http://geo-vlaanderen.gisvlaanderen.be>).

VI. Methodologie

In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de gehanteerde werkwijze tijdens het veldwerk en de basisverwerking.

Over het Rheinbachplein zijn twee sleuven aangelegd. De eerste liep over het Rheinbachplein, vanaf de Brielstraat tot ongeveer het midden van het plein. De tweede sleuf is getrokken van de L Matthyslaan in de richting van de Tolpoortbrug. Dit ter lokalisatie van de reeds opgemerkte fundamenten en tevens om inzicht te krijgen op de eventuele aanwezigheid van fundamenten van andere gebouwen. Hierbij werd ook gehoopt dat er nabij de Leie minder verstoring zou zijn, om ook oudere lagen aan te snijden. Door de aanwezigheid van hoogspanningsleidingen langs de Leie gaf dit niet het verwachte resultaat.

Over het Kerkplein werd een lange sleuf getrokken vanaf de oever van de Leie in de richting van de kerk, om de kademuuren, kerkhofmuren en de eventuele begraafplaats en de bewoning te lokaliseren. Ook hier was de bodem in hoge mate verstoord, onder meer door de verankering van de damwanden van de Leieoevers en door allerlei nutsvoorzieningen.

Bij het aanleggen van de sleuven werd geopteerd om zoveel mogelijk een kraan in te zetten, tot op de goeie archeologische diepte. Waar dit niet mogelijk bleek, werd met de hand verder gewerkt. Dankzij de flexibiliteit van de aannemer kon hier en daar nog verder gegraven worden met een mini-graver. Dit leverde heel wat tijdswinst op.

Bij het openleggen van de sleuven werden alle grondsporen opgeschaafd en afgelijnd en werden alle muurresten met de hand schoongemaakt. Alle sporen en structuren kregen een nummer, alles werd uitvoerig digitaal gefotografeerd. De KLAD kon op de hulp van de Deinse brandweer rekenen om uit de elevator foto's te nemen, op ca. 30 m hoogte.

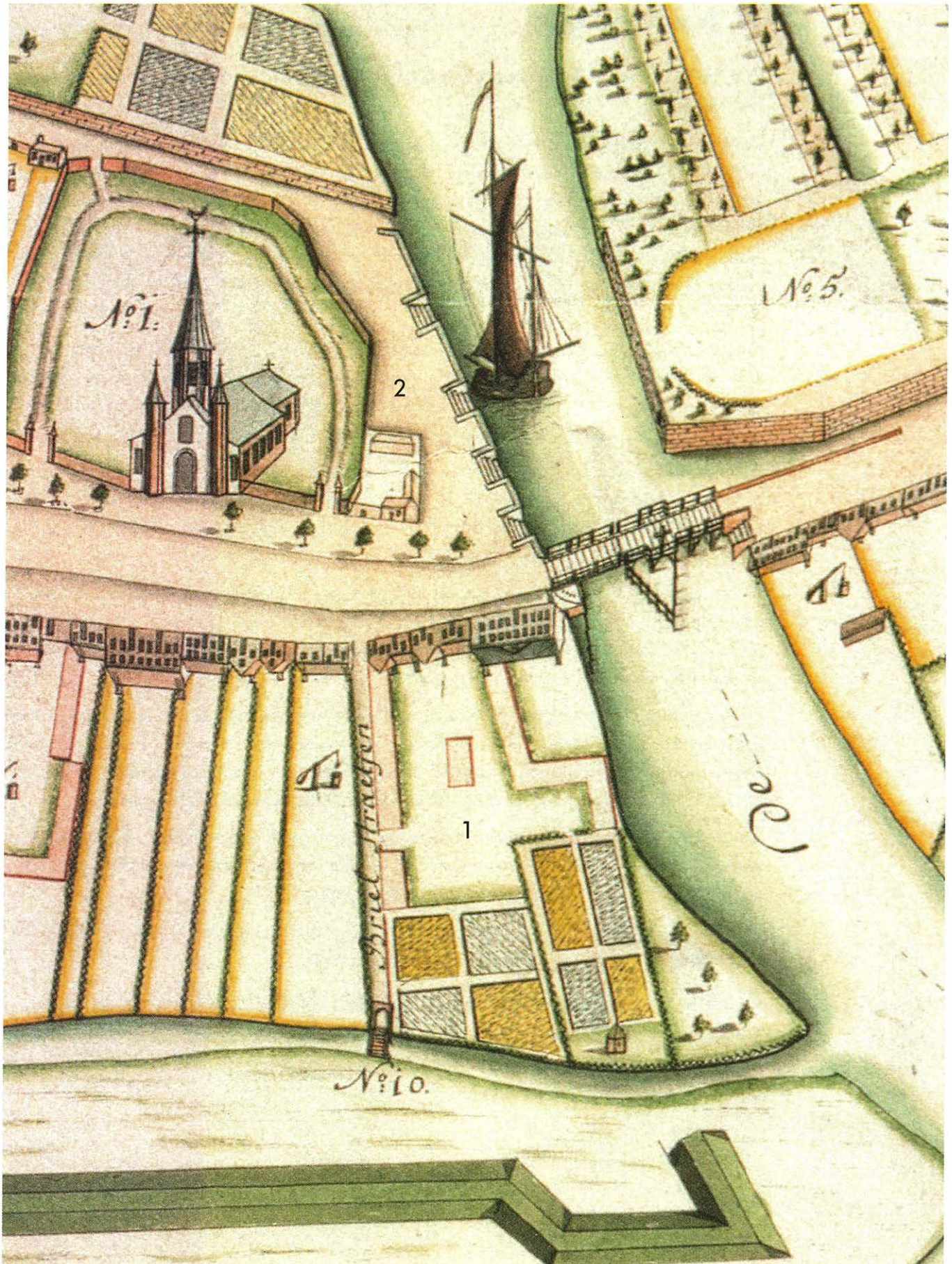
Er werd manueel een meetsysteem uitgezet binnen de sleuven, dat later werd gecontroleerd door de landmeter. Het grondplan en de profieltekeningen werden ingetekend op schaal 1/50. Met behulp van een hoogtemeter werden de hoogtes van de sporen ingemeten ten opzichte van een vast punt met gekend TAW. Ook de sleufranden en de piketten werden ingemeten door de landmeter.

Vervolgens werd overgegaan tot het couperen van de weinige grondsporen. Ze werden gefotografeerd, getekend op schaal 1/20 en beschreven op daarvoor voorziene formulieren. De muurresten van de verschillende structuren werden uitvoerig beschreven.

De weinige vondsten werden in aparte zakjes bewaard, alle voorzien waren van de projectcode, het spoornummer en eventueel het nummer van de laag of coupe.

De piketten van het grondplan en van de profielwanden werden door de landmeter ingemeten.

Aansluitend vond de verwerking plaats. Ze ving aan met het verder wassen, fotograferen en inventariseren van de weinige vondsten. Het grondplan werd gedigitaliseerd in Autocad en de coupe- en aardewerktekeningen in Adobe Illustrator.

Figuur 4: Zicht op het plangebied op de kaart van Van Maldeghem uit 1786, met zowel bebouwing op het Rheinbachplein (1) als op het Kerkplein (2). (© ARA, Kaarten en plans, nr. 85).

VII. Archeologische en historische voorkennis

Om inzicht te krijgen in de archeologische potentie van de verschillende kritieke punten binnen de historische stadskern, met name het Rheinbachplein, het Kerkplein en de Markt, werd zoveel mogelijk cartografisch, iconografisch en historisch materiaal doorgenomen. We gaan hier dieper in op de gegevens over het Rheinbachplein en het Kerkplein.

VII.1. RHEINBACHPLEIN

Uit deze gegevens blijkt het Rheinbachplein een vrij recent plein te zijn. Het cartografisch materiaal toont de aanwezigheid van gebouwen met tuinen op deze plaats. Oude foto's en prentkaarten wijzen op deze bebouwing tot in de jaren '60 of '70 van de vorige eeuw. Enkele van deze gebouwen hadden dienst gedaan als huisvesting van de kostschool van Frederik Van Geersdaele. Omstreeks 1861 ging op deze locatie het Sint-Hendrikscollege van start (UONCKHEERE, 1984).

Op de kaarten staat ook de zogenaamde Briel- of Koepoort afgebeeld. Mondelinge getuigenissen lieten weten dat er bij de eerste aanleg van het Rheinbachplein als parkeerplaats fundamenteen waren blootgelegd. Toen vermoedde men dat het om de Briel- of Koepoort ging, maar er werd geen verder onderzoek op uitgevoerd. Het historisch en cartografisch materiaal laat echter aannemen dat het om het restanten van een zes- of achthoekig tuinpaviljoen kan gaan, zoals onder meer afgebeeld op de kaart van J. Van Maldeghe uit 1786.

VII.2. KERKPLEIN

Ook over de situatie op het Kerkplein rond de 14e-eeuwse Onze-Lieve-Vrouwekerk van Deinze is een en ander geweten. Het plein zelf diende eeuwenlang als kerkhof, dat langzaam werd opgeheven door het Edict van Jozef II in 1784. Aan de huidige P. Benoitlaan en de L. Declercqstraat werd daarom rond 1860 een nieuw kerkhof buiten de stadsmuren aangelegd, dat in 1865 werd ingewijd. Het kaartmateriaal maakt echter duidelijk dat de ruimte rond de kerk al veel vroeger werd ingenomen door bewoning. Op de kaart van Sanderus (1644) is enkel een kerkhofmuur zichtbaar. Op de kaart van Ferraris (1771-1778) en op die van J. Van Maldegem (1786) is al de eerste bewoning zichtbaar. De Atlas der Buurtwegen (1840) en prentkaarten uit de periode 1860 tonen duidelijk de inplanting van verschillende gebouwen. Vermoedelijk was in de periode voor 1860 het kerkhof al naar de noordelijke zijde van de kerk opgeschoven, naar het huidige E. Clausplein.

Verder laten de kaart van J. Van Maldegem (1786) en de oude prentkaarten uitschijnen dat er langs de Leie ter hoogte van het Kerkplein, kademuuren waren.

VII.3. ONGEKEND ARCHEOLOGISCH ERFGOED

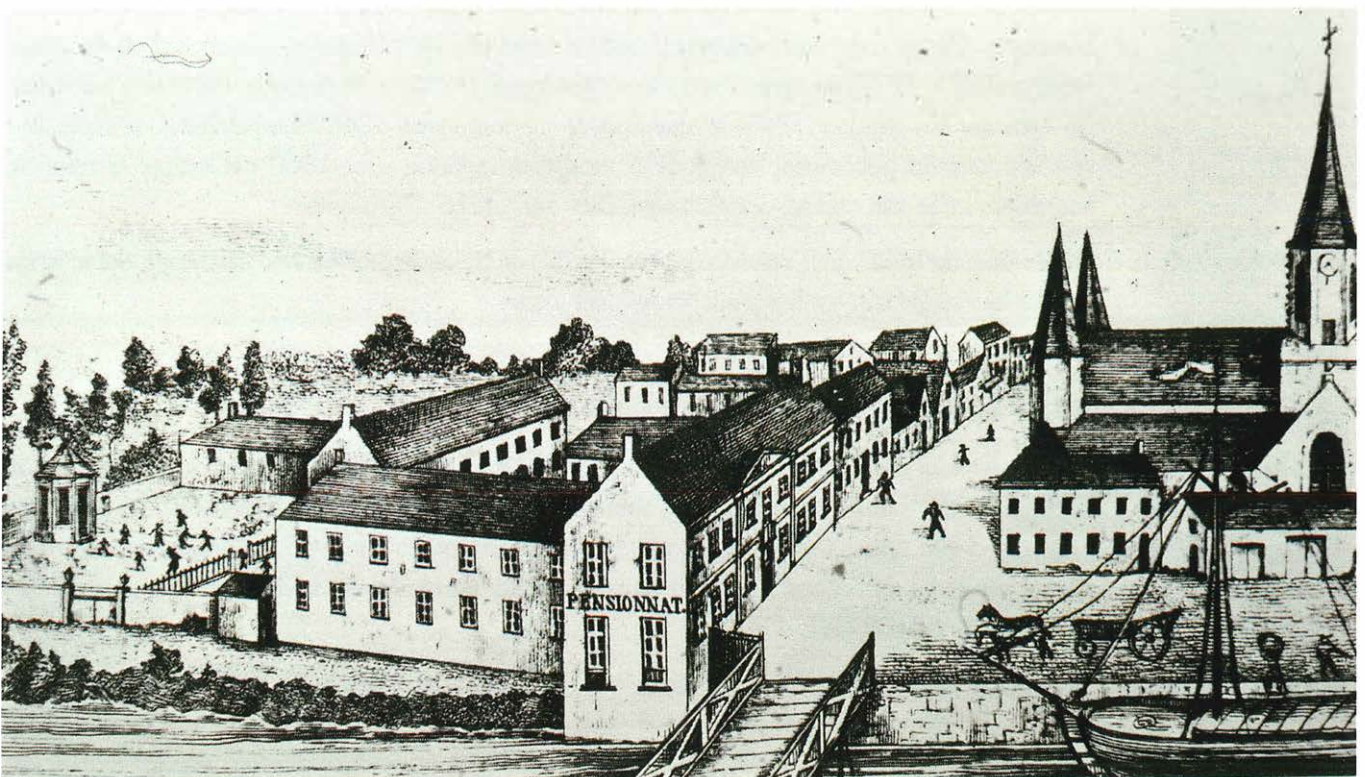
Het spreekt voor zich dat dit kaartmateriaal en de historische bronnen slechts een klein deel van de stadsgeschiedenis dekken en dat er nog heel wat ongekend archeologisch patrimonium in de Deinse ondergrond kan zitten. De gedane baggervondsten ter hoogte van de Tolpoortbrug bij de uitdieping van de Leie laten alvast Romeinse en zelfs oudere aanwezigheid in de buurt vermoeden (VAN DOORNE & WALGRAEVE, 1976).

Het vooronderzoek zal zich in een eerste fase niet alleen toespitsen op de zoektocht naar wat vermoed wordt uit cartografisch materiaal en historische bronnen. Het moet zich ook richten naar het vastleggen en vooral het valideren van het ongekend archeologisch patrimonium. Op die manier kan

Figuur 5: Zicht op het Rheinbachplein zoals te zien in de Atlas der Buurtwegen (1840) (© www.gisoost.be).

Figuur 6: Zicht op het Rheinbachplein en een deel van het Kerkplein omstreeks 1860. Figuur aangeleverd door het Eva Devooght (Stadsarchief van Deinze) en Willy Jonckheere (KGK).

dit in kaart gebracht worden en kan een bewaring in situ of ex situ (door een opgraving) tijdig geïntegreerd worden in de plannen van de stadsontwikkeling.

Figuur 7 Deinze en de plangebieden op de Ferrariskaart omstreeks 1771-1778 (© KBR.be).

Figuur 8: Zicht op sleuf I op het Rheinbachplein op een diepte van ca. 1,5 m. De gele aanlegstrook van de riolering is zichtbaar, net zoals het blauwgroene kleipakket. Dit kleipakket lijkt te versmallen bij het dieper uitgraven van de sleuf

Figuur 9: De tweede sleuf op het Rheinbachplein was een schot in de roos. Op de voorgrond zijn de verschillende kleilagen zichtbaar, net zoals grondspoor 51. Op de achtergrond is het achthoekige fundament A duidelijk.

VIII. Resultaten

VIII.1 RHEINBACHPLEIN 1

Op 30 juni 2009 startten de werkzaamheden met de aanleg van een eerste sleuf op het Rheinbachplein. Deze sleuf liep vanaf de Brielstroot, ongeveer ter hoogte van de gewezen ingangstrop van de Carrefour, tot ongeveer het midden van het plein. Het werd direct duidelijk dat deze zone van het plein erg verstoord was. Er werd stelselmatig met de kroon verdiept. In de sleuf werden voornamelijk puinpokketten aangetroffen waarin ook recent afval zat, zoals plastic emmers.

Behalve een (hoofd)riolering konden er geen sporen of structuren worden afgelijnd. Op het einde van de sleuf werd gepoogd om de sleuf te verdiepen om de onderliggende lagen te bereiken. De moederbodem werd bereikt, maar er werden geen verdere sporen in ontdekt.

VIII.2 RHEINBACHPLEIN 2

Op 10 augustus werd de tweede sleuf aangelegd over het Rheinbachplein. Deze sleuf loopt van de L Motthysloot in de richting van de Tolpoortbrug. Centraal werd het fundament van een achthoekig gebouwtje aangesneden. Het bleek om de fundamente te gaan die ook bij de vorige aanleg van het Rheinbachplein waren ontdekt. Aan elke kant waren muren gebouwd. Aan de kant van de Brielstroot werd dit doorgesneden door de aanleg van een riool.

In de richting van de Leie kon de muur gevolgd worden door een uitbreiding op de sleuf tot bijna aan de rivieroever aan te leggen. De muur ontpopte zich al gauw tot een veel zwaardere constructie, die veel dieper in de grond zot. Na manueel schepwerk en de inzet van de kroon en de minigrover van de firma Rotsoort, werd de muur blootgelegd en kwam er ook een trap tevoorschijn.

In de sleuf werden, naast de muurresten, nog een aantal verschillende (klei)logen en een grondspoor (S1) afgelijnd.

Hierna volgt een bespreking van de verschillende sporen en structuren, waarna dieper wordt ingegaan op de profielopbouw binnen de sleuf.

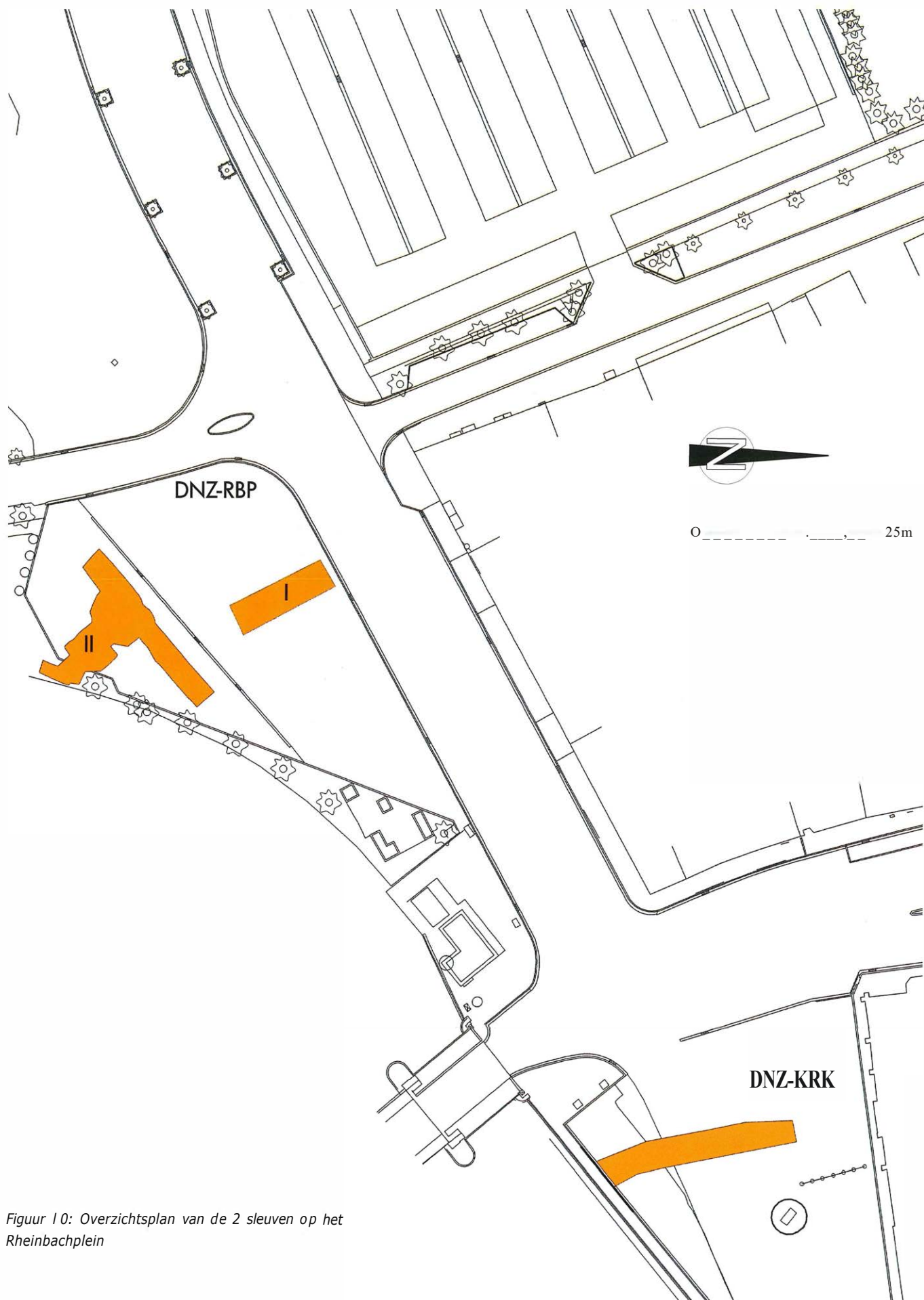
VIII.2.1 Grondspoor S1

Het enige grondspoor dat werd aangetroffen in de sleuf was zwart van kleur, maar met een gemengde witte en bruine kern. Bij het couperen bleek het spoor slechts 4 cm diep bewaard. Er werd vrij recent materiaal uit gerecupereerd.

VIII.2.2 De muurresten

Binnen de groep muurresten werden 7 verschillende structuren aangeduid (A t.e.m. G):

A	achthoekig fundament
B	muur aangebouwd aan de noordelijke zijde van het achthoekig fundament
C	muur aangebouwd aan de zuidelijke zijde van het achthoekig fundament
D	muur ten westen van C
E	trap
F	stortkoker
G	goot

Figuur I 0: Overzichtsplan van de 2 sleuven op het Rheinbachplein

A Het Achthoekige fundament

Het achthoekige fundament werd reeds in de jaren '80 van de vorige eeuw aangesneden, toen dit terrein omgevormd werd tot het Rheinbachplein. Toen dacht men dat het om de resten van de zogenaamde Koe- of Brielpoort ging, er werd echter geen onderzoek op uitgevoerd. De vorm noch de opbouw van dit fundament maken echter een degelijke interpretatie mogelijk.

Het fundament heeft 8 zijden, met op elke hoek een kleine aangebouwde steunbeer. De meeste muren zijn opgebouwd uit 5 baksteenlagen in een kopstrekverband. Muur 2 bestaat echter uit 7 lagen, terwijl de tegenoverliggende muur 7 uit slechts 4 lagen bestaat. Op de zijdes 2, 3 en 4 zijn nog twee baksteenlagen van de opstaande muur bewaard. Tegen muur 1 is de aanzet van een trap van 2 baksteenlagen diep nog duidelijk. De rest van de trap is verdwenen, maar vormde vermoedelijk de toegang tot deze structuur.

Het fundament is opgetrokken uit bakstenen van ca. 22x10x5 cm. Ze zijn rood tot donkerrood. De stenen zijn gevoegd met wit tot lichtgrijze kalkmortel.

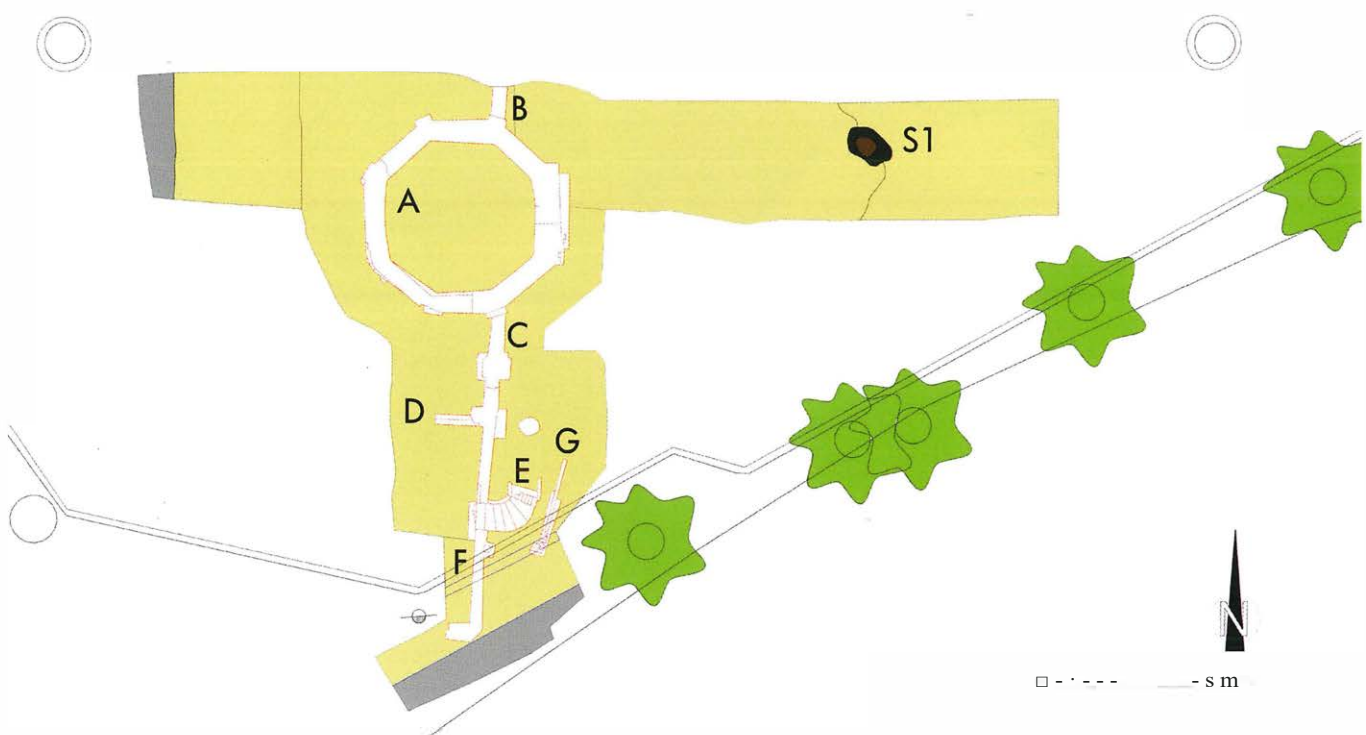
De binnendiameter van het achthoekige fundament bedraagt net iets meer dan 4 m. De breedte van de muren varieert van 55 tot 60 cm. Zijde 1 is met 70 cm iets breder, en ca. 95 cm breed met de aanzet van de trap erbij.

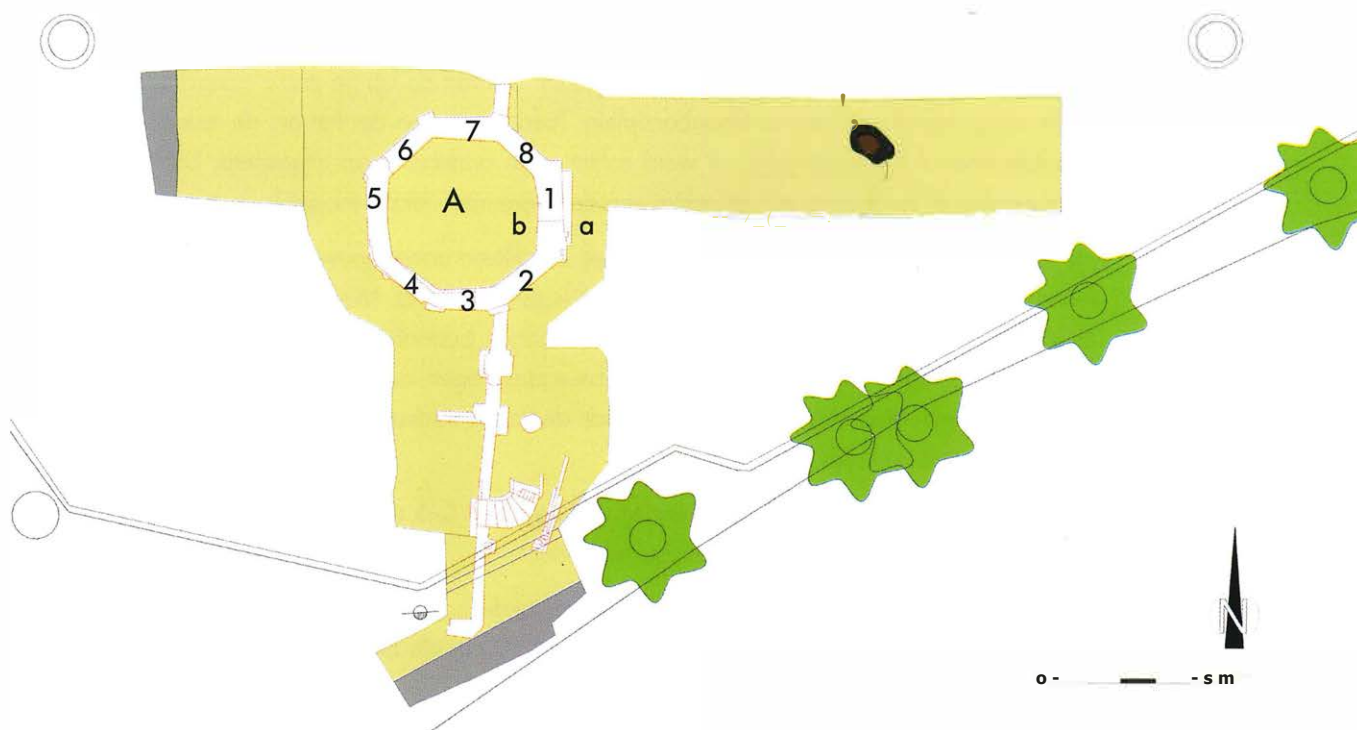
B Muur ten noorden van A

Het fundament van muur B is tegen dat van A gezet, ter hoogte van de steunbeer tussen de zijdes 7 en 8. Deze muur is slechts anderhalve steen breed, en is 4 lagen diep bewaard. Dit fundament is slordig opgebouwd uit rode bakstenen met 20x10x5 cm als formaat en lichtgrijze kalkmortel. Deze muur is ca. 40 cm breed.

Net buiten sleuf I wordt deze muur doorsneden door de aanleg van een riolering, maar vermoedelijk loopt deze nog verder richting Brielstraat.

Figuur 11: Sleuf II met de aanduiding van grondspoor S1, de verschillende elementen (A-G) in het rood en de verstoringen in het grijs.

Figuur 12: De muren van het achthoekige fundament A werden genummerd van 1 tot 8. De buitenzijden van de muren kregen de codes a en de binnenzijden de codes b.

Figuur 13: Overzichtsfoto op de fundamente met de aanduiding van de verschillende elementen, genomen van op de elevator van de Deinse brandweer.

Figuur 14: Overzichtsfoto op de buitenkant (a) van zijde 8 van het achthoekige fundament A, met de muren B en C aangebouwd op de steunberen en de aanzet van de trap ter hoogte van zijde 1.

Figuur 15: Overzichtsfoto op muur C, met de twee steunberen, de afgebroken muur D en trap E

Figuur 16: Zicht op de 3 stenen die de aanzet van een muurtje lijken te zijn om de trap af te sluiten. De erg kleig komt overeen met wat bij het onderzoek van profiel 2 werd vastgesteld.

Figuur 17 Overzichtsfoto op muur C met boog, muur D, trap E en stortkoker F.

C Muur ten zuiden van A

Ook het fundament van muur C is tegen A aangebouwd, ter hoogte van de steunbeer tussen de zijdes 2 en 3. Deze muur loopt in de richting van de Leie en bestaat uit twee delen.

Het eerste deel is een relatief lichte constructie en loopt van de steunbeer van A tot aan de steunbeer ter hoogte van muur D. De lengte is 2,5 m, de breedte bedraagt ca. 40 cm. Er zijn nog 6 baksteenlagen in een kopstrekverband bewaard. De rode bakstenen hebben een formaat van 20x10x5 cm en zijn gevoegd met witte kalkmortel.

Vanaf deze steunbeer is het fundament van muur C duidelijk voor een andere functie opgebouwd. Dit tweede deel bestaat uit een veel zwaardere constructie, waarin trap E en stortkoker F zijn verwerkt. Ook muur D is in verband gemetst met deze muur. Dit deel van de muur is 6,5 m lang en de breedte varieert van 30 tot ca. 40 cm. De muur is opgebouwd uit verschillende baksteenlagen in kopstrekverband. Het precieze aantal kon niet nagegaan worden door de grondwaterstand, maar bedraagt op zijn minst 29 lagen of ca. 1,80 m. De bakstenen zijn 20x10x5 cm en rood tot donkerrood. Het metselwerk bestaat uit witte tot lichtgrijze kalkmortel.

Opmerkelijk is de boog in de muur, die doorsneden wordt door trap E. Aanvankelijk moet het de bedoeling geweest zijn om deze als spaarboog te laten fungeren. Maar dit plan lijkt heel snel gewijzigd te zijn. De spaarboog is opgevuld met bakstenen en de muur met de boog werden onderbroken om er de trap E in te construeren. Het metselwerk onder de boog, dat beter is afgewerkt dan in de rest van de muur en de scheuren in de verbindingen met de trap, lijken dit te bevestigen. Dat er geen verschillende baksteenformaten of verschillende kalkmortels werden teruggevonden bevestigt dan weer de snelle aanpassing aan het oorspronkelijke plan.

De dikte van de volledige muur bedraagt ca. 40 cm, zijn totale lengte bedraagt 9 m, de muur eindigt vermoedelijk op een steunbeer. Dit is echter niet zeker, want muur C wordt op die plaats verstoord door de gevolgen van de aanleg van hoogspanningsleidingen langs de Leie en van een lantaarnpaal. Verdere graafwerken zouden deze lantaarnpaal doen kantelen. Er kon niet verder gewerkt worden zonder de lantaarnpaal door de bevoegde instantie te laten afkoppelen en verwijderen.

D Muur ten westen van C

Deze muur staat ten westen van muur C en is in verband met deze muur gezet, ter hoogte van een steunbeer. De muur bestaat uit hetzelfde baksteentype en metselwerk als muur C en verjongt naar een breedte van ca. 20 cm in een strekverband.

Deze muur was duidelijk omgevallen of ingestort, maar er werden geen opmerkelijke hoeveelheden puin aangetroffen.

E Trap

De trap is ingewerkt in muur C, door de sierboog heen. Zoals hiervoor reeds werd beschreven is deze trap vermoedelijk een vrij snelle aanpassing geweest op het oorspronkelijke plan. De stenen zijn rood tot donkerrood en 21x10x6 cm. De trap bestaat nog uit 8 treden waarvan de onderste buiten de lijn van muur C valt en, draait ca. 90 graden. De bovenzijde van de treden is opgebouwd uit bakstenen in kopverband.

De trap was in eerste instantie opgevuld met een pakket dat duidelijk is ingespoeld. Dit bestaat uit een bruin kleiig pakket met puin, een beetje aardewerk, wat botmateriaal en schelpen (o.a. van mosselen). Dit pakket komt overeen met pakket 3 van het opgetekende profiel 2 (zie verder). Bovenop dit pakket werd nog de aanzet van een muurtje van 1 steen breed aangetroffen, waarvan 3 stenen waren bewaard. Deze stenen waren boven op dit kleiig pakket geplaatst, ter hoogte van de tweede

Figuur 18: Zicht op stortkoker F in muur C.

Figuur 19: Zicht op de restanten van goot G. Achter op de foto zijn nog enkele bakstenen bewaard die de goot afdekten.

bewaarde baksteenlaag van muur C. Vermoedelijk was dit een poging om de trap af te sluiten na overstromingen die de trap bleven overspoelen en mogelijk ook de tuin bedreigden.

F Stortkoker

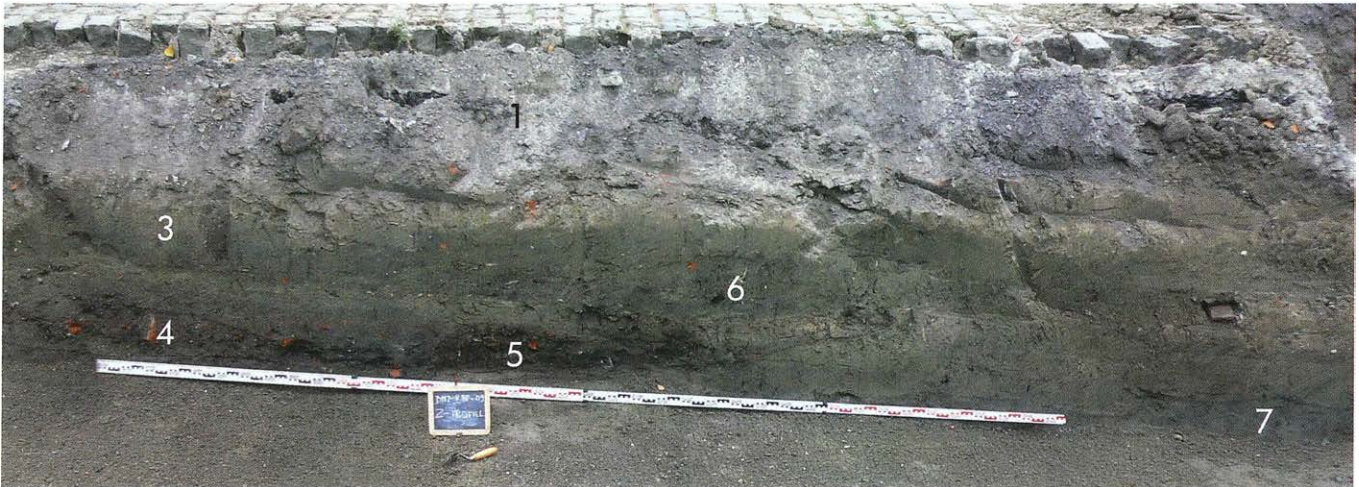
Naast trap E werd in de muur een stortkoker aangetroffen. Deze was 1 steen breed tegen de oostelijke zijde van muur C gebouwd en mondde uit aan de westelijke zijde van deze muur. De vulling bestond uit baksteenpuin en klei, vermoedelijk uit de afbraak van de structuur. Waarschijnlijk gaat het om de stortkoker van een toilet.

G Goot of kanaaltje

Net naast trap E is een afvoergootje opgemerkt. Het is opgebouwd uit twee wanden in baksteen (21 x 10 x 5 cm), met daartussen een lange platte tegel (27 x 12 x 3 cm). Plaatselijk was nog duidelijk dat de afvoer door bakstenen was afgedekt. De relatie met de rest van de structuren is onduidelijk omdat de zone waar de eventuele aansluiting zou liggen, verstoord is door de aanleg van elektriciteitsleidingen voor de straatverlichting. Er werd nog gecontroleerd of deze afvoergoot kon uitmonden in de stortkoker, maar dit was niet het geval.

VIII.2.3. DE PROFIELEN 1 EN 2

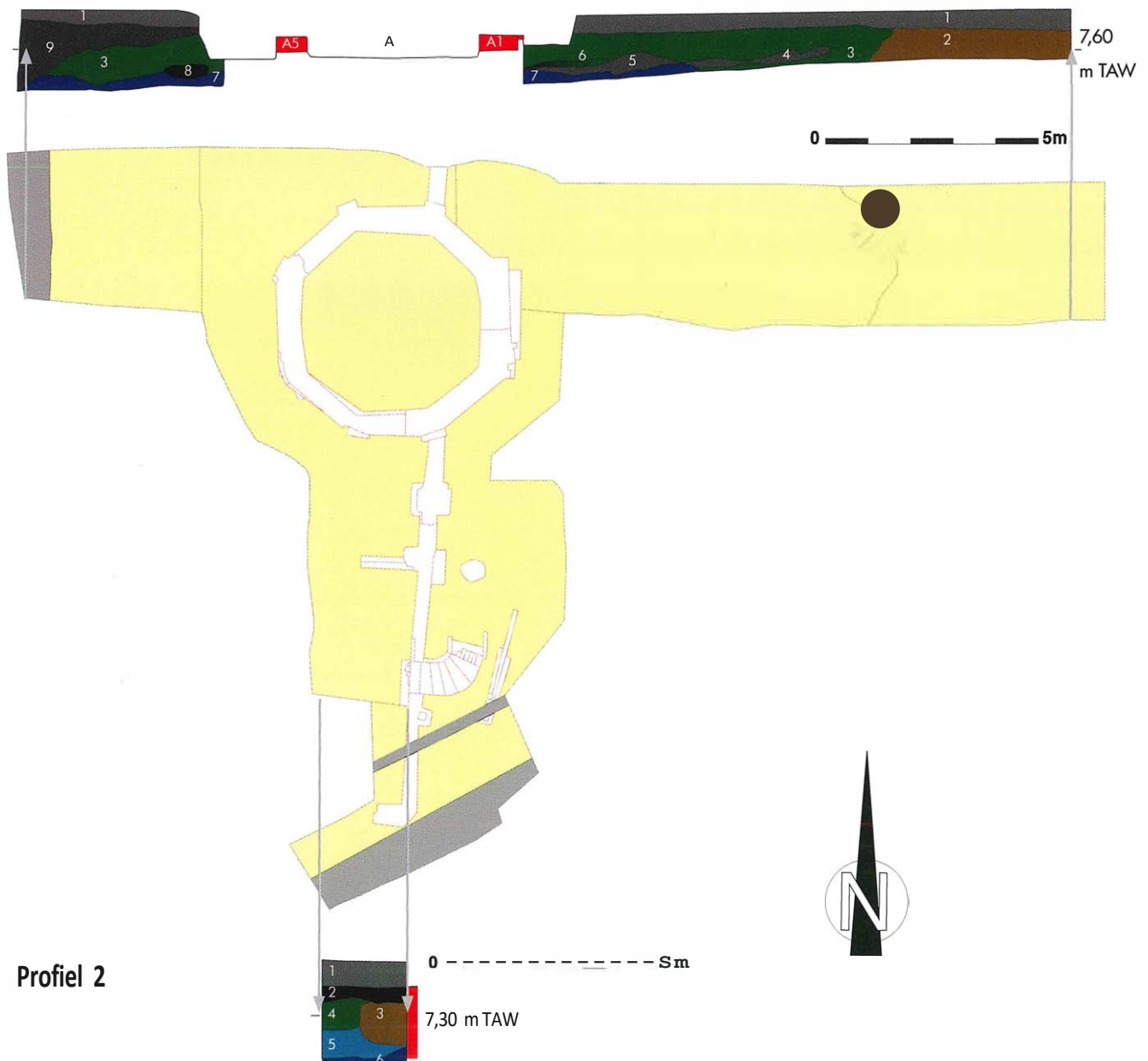
Er werden twee profielen opgetekend. Profiel 1 is het zuidelijk profiel van Sleuf II, terwijl profiel 2 het duidelijk profiel uit het kijkvenster ter hoogte van trap E is. Later werd dit profiel doorsneden om muur C verder te kunnen volgen.

Figuur 20: Zuidelijk profiel met aanduiding van enkele lagen.

Figuur 21: Profieltekeningen ten opzichte van Sleuf II.

Profiel 1

Profiel 1

1 Bestrating van het plein, kasseien, stabilisé en steenslag. 2 Heterogeen pakket, bruine klei met zand, puin. 3 Heterogeen pakket, groene klei met zand, puin, opeenstapeling van zeer veel kleine kleibandjes. 4 Heterogeen pakket, donkergrijs zand, zeer veel puin. 5 Heterogeen pakket, donkergrijs zand, zeer veel baksteenpuin. 6 Gemengd pakket met groene klei en donkergrijs zand, puin. 7 Homogeen pakket, blauwe klei, slechts enkele puinpartikels. 8 Heterogeen pakket, donkergrijs grofkorrelig zand, veel bouwpuin. 9 Vermoedelijke aanlegtrechter van de ingebuisde Kaandel, veel recent puin en afval zoals plastic.

Profiel2

1 Bestrating van het plein, kasseien, stabilisé en steenslag. 2 Hard heterogeen pakket, zwart, klei, zand en erg veel puin. 3 Heterogeen pakket, bruine klei met zand, aardewerk, puin, botmateriaal, schelpen (mosselen). 4 Heterogeen pakket, groene klei. 5 Heterogeen pakket met blauwgroene klei, puinpartikels. 6 Pakket, blauwe klei, slechts enkele puinpartikels en zwart organisch materiaal.

VIII.3. KERKPLEIN 1

Om de organisatie van de wekelijkse markt en het bijbehorend verkeer via de Leiedam over het plein niet onnodig te bemoeilijken, is de aanleg van de sleuf over het Kerkplein gefaseerd uitgevoerd.

Fase I bestond uit de aanleg van een eerste deel van de sleuf tussen de Leie en de Leiedam, uitgevoerd op 20 oktober 2009. Dit nam niet langer dan een halve werkdag in beslag. De sleuf bleek

Figuur 22: De verankeringen van de damwanden, tussen de Leie en de Leiedam.

volledig verstoord door de verankeringen van de damwanden van de Leieoevers, geplaatst bij de werken aan de oevers in de jaren 70 van vorige eeuw.

Op ca. 1,20 m diepte werden om de meter betonnen buizen aangetroffen die als bescherming van deze verankeringen dienen. Vermoedelijk zijn deze verankeringen vastgezet in een massief blok als contragewicht, dat zich volgens de stabiliteitsingenieur op ca. 8 tot 10 m ver van de damwanden moet bevinden. Dit blok is echter niet vastgesteld omdat net de bewuste zone vol nutsleidingen zat.

VIII.4. KERKPLEIN 2

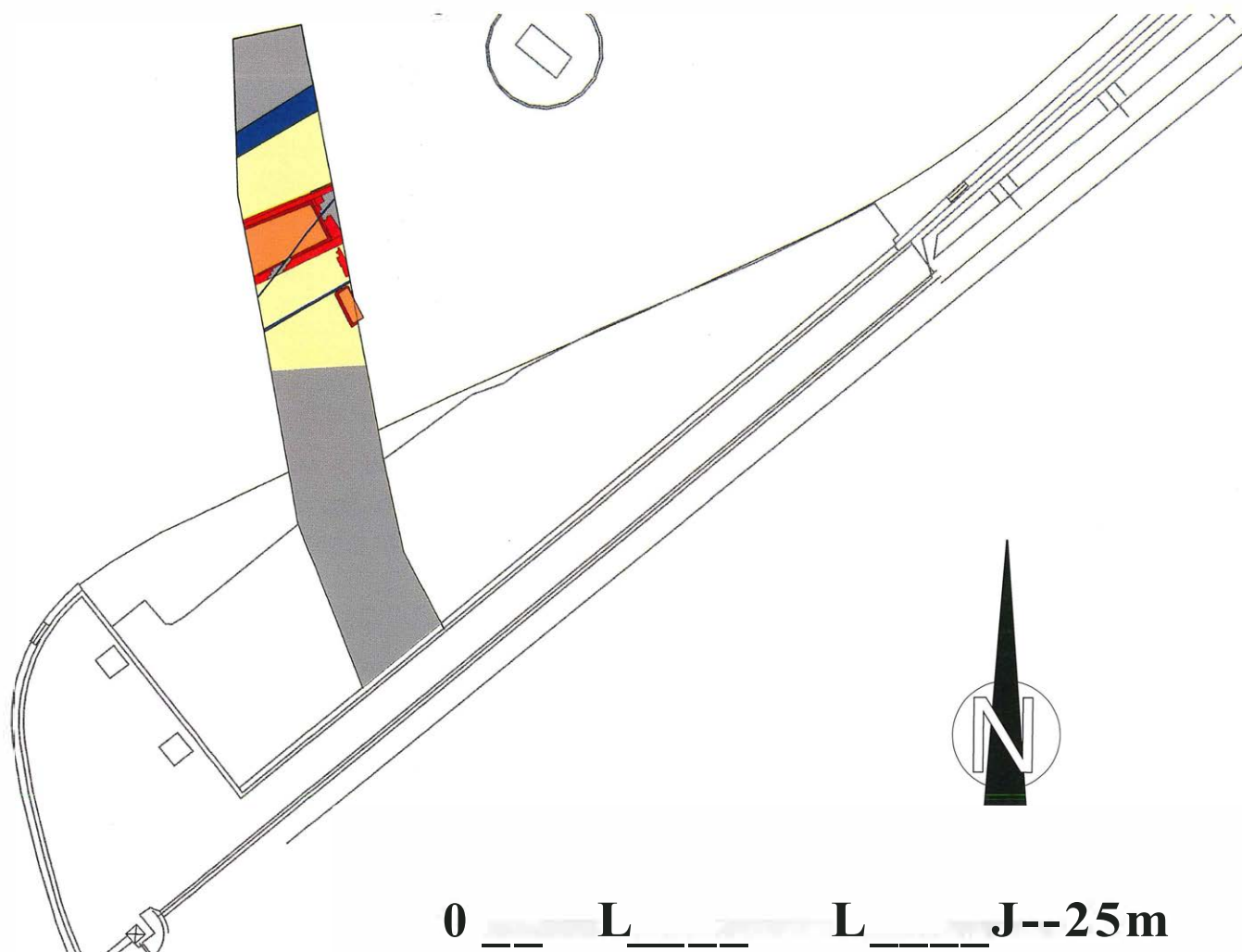
Op 26 oktober werd het tweede deel van de sleuf aangelegd tussen de Leiedam tot op ca. 12 m van de kerkgevel. Deze sleuf bleef openliggen tot 30 november 2009.

Aan het begin van de sleuf, vlak tegen de oostelijke sleufwand, werd eerst een lichte bakstenen structuur aangetroffen, die nog deels naast de sleuf doorliep. Aan dezelfde zijde werden daarna de resten van een muur gevonden. Centraal in de sleuf werd het fundament van een ondiepe kelder aangesneden.

Ten noorden van deze kelder waren enkele skeletten zichtbaar. Dit niveau werd niet verder aangesneden omdat het zich onder de laag van de geplande werkzaamheden bevond. Anderzijds werden er in dit deel van de sleuf nog heel wat nutsvoorzieningen aangetroffen, waaronder een hoofdwaterleiding. Jammer genoeg werd deze leiding geraakt door de kraanbak, met een zondvloed tot gevolg. De sleuf stond in een mum van tijd onder water, waarna het water over het plein tot in de Leie

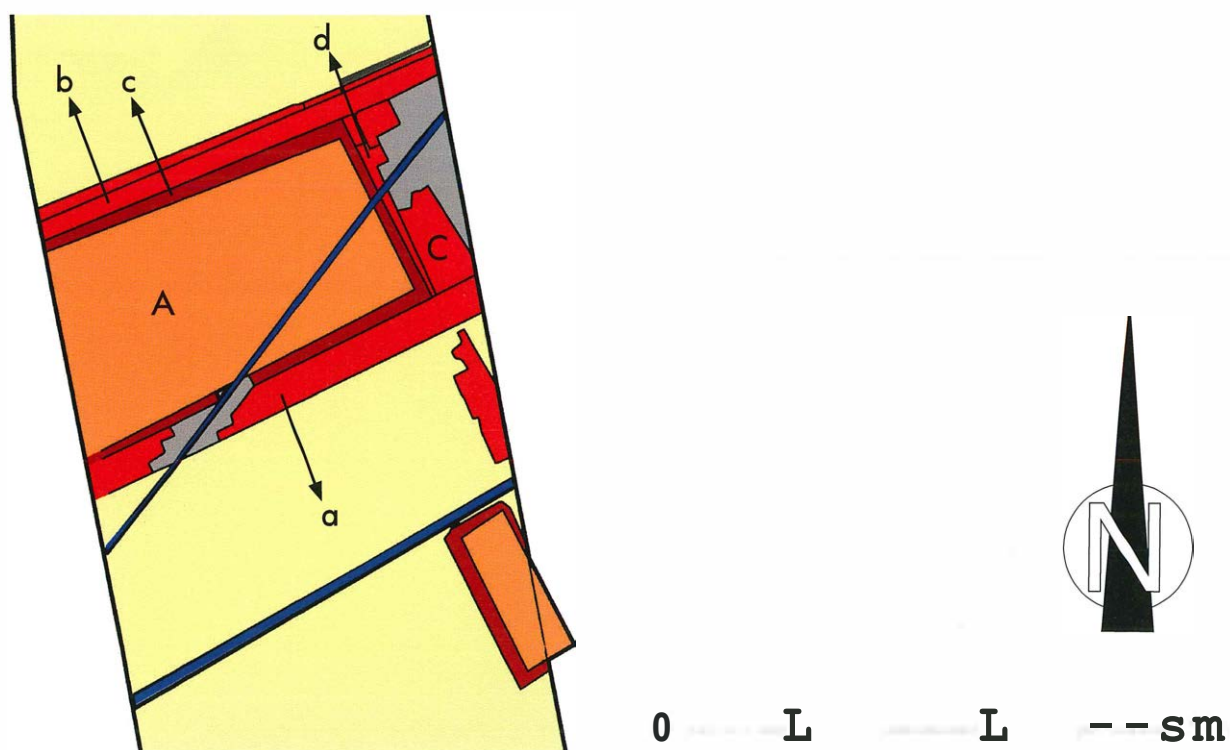
Figuur 23: De watervallen van Deinze, zoals ze in de krant kwamen, storten zich in de Leie. Op deze foto zijn ook de bouten van de verankeringen van de damwanden duidelijk zichtbaar. Deze hebben het zuidelijke deel van het Kerkplein verstoord.

Figuur 24: Overzichtplan van de aangetroffen fundamente in Sleuf I op het Kerkplein te Deinze.

Figuur 25: De kelder A met de muren Aa, Ab, Ac en Ad tegenover muur C.

stroomde. Dit leverde spectaculaire beelden op, maar zorgde er tevens voor dat de structuren in de sleuf door de modder besmeurd werden, wat op zijn beurt heel wat schoonmaakwerk eiste.

Hier volgt een bespreking van de verschillende sporen en structuren, daarna dieper wordt ingegaan op de profielopbouw binnen de sleuf.

VIII.4.1. DE MUURRESTEN

Binnen de groep muurresten werden in eerste instantie 4 verschillende structuren aangeduid (A t.e.m. D):

- A kelder of voutekelder
- B muur tussen A in het noorden en D in het zuiden
- C muur ten zuiden van A
- D kleine ondiepe structuur ten zuiden van B

Het onderzoek wees op een vrij complexe situatie; voor de bouw van kelder A waren verschillende oudere bestaande elementen (onder meer muur C) gebruikt. Tevens waren er verschillende fasen in te herkennen. Daarom is verkozen A en C samen te bespreken.

De interpretatie van de verschillende structuren binnen de sleuf op het Kerkplein was niet zo evident. Enerzijds lopen verschillende structuren buiten de sleufwanden door, anderzijds worden verschillende belangrijke punten voor de interpretatie verstoord door de aanwezigheid van nutsleidingen.

A + C = kelder of voutekelder

Op het eerste gezicht leek het om een eenvoudige vrij ondiepe kelder te gaan, maar nauwkeuriger onderzoek bracht een enigszins complexere situatie aan het licht. Daar het hier om een vooronderzoek gaat, is verkozen om zo weinig mogelijk stenen weg te breken. Hierdoor zijn sommige verbanden niet altijd duidelijk, maar dit kan bij een verder onderzoek gebeuren.

De muur Aa is een duidelijk oudere muur, die gebruikt is voor de bouw van de kelder. Deze muur is opgetrokken uit donkerrode baksteen (24x11x5 cm) in kopstrekkverband en uit bleke kalkmortel, zes lagen zijn bewaard. Het metselwerk is opvallend zorgvuldig afgewerkt en verschilt zo van alle andere muurresten binnen de sleuf.

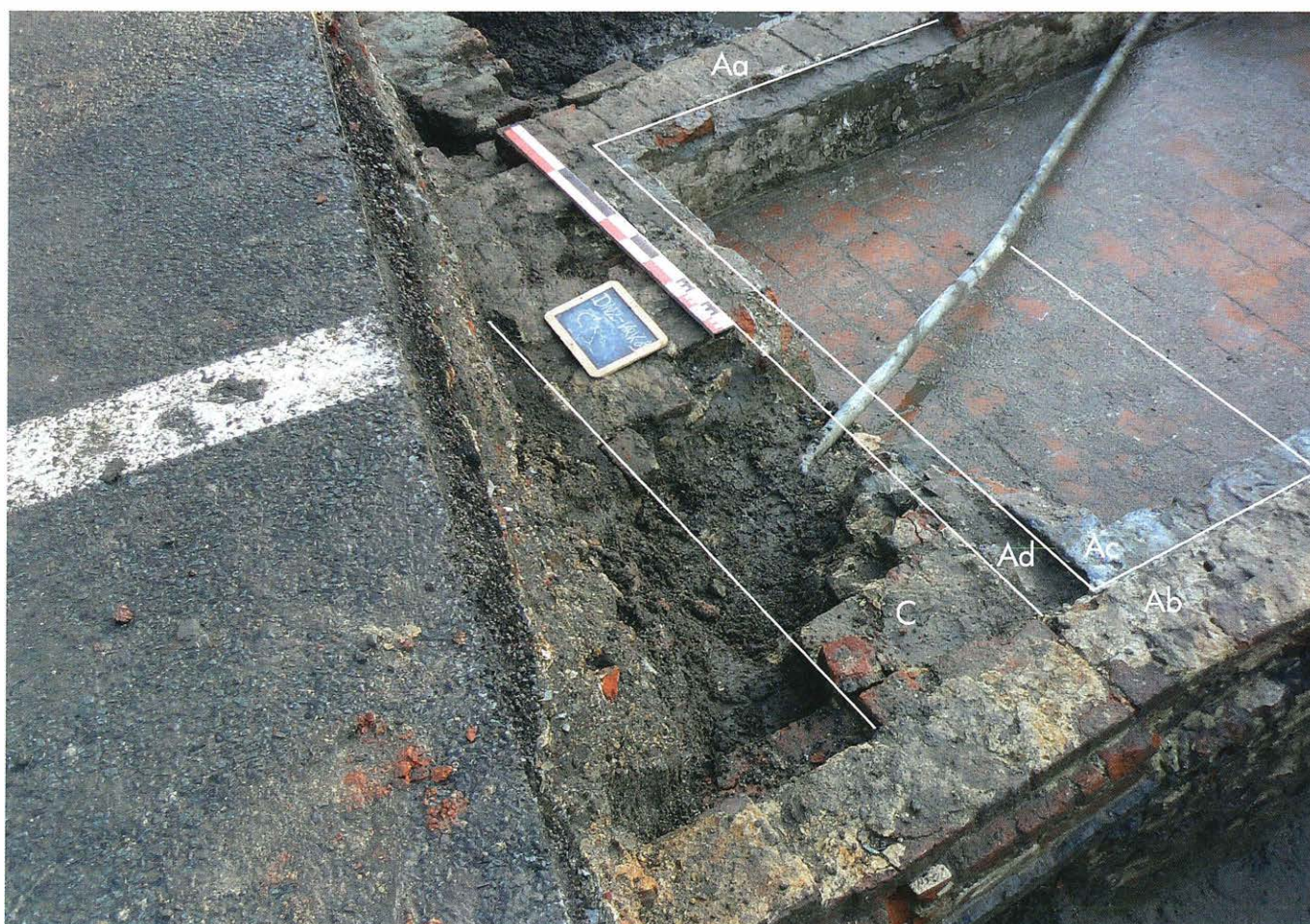
Muur Ab ligt tegenover Aa. Aan de buitenzijde van deze eerste muur is duidelijk te zien dat het fundament uit donkerrode baksteen (21x10x4,5 cm) opgetrokken en met gele kalkmortel bestreken is. Deze muur is duidelijk gemaakt om de kelder te dragen; hij is vrij zwaar gebouwd en is over de lengte van de kelder meer dan een meter diep. Daarna is het fundament minder diep bewaard en uit recuperatiemateriaal opgebouwd, waaronder een stuk arduin en een bewerkt stuk zandsteen. Na het fundament verjongt de muur, opvallend is dat het opstaand muurwerk gewoon verder loopt. Dit opstaand muurwerk is plaatselijk nog 3 baksteenlagen hoog bewaard.

Daar het hier om een vooronderzoek gaat, is verkozen om zo weinig mogelijk stenen weg te breken, dit kan bij het onderzoek gebeuren. Het verband tussen de muren Aa en Ab met muur C blijft hierdoor wat onduidelijk. Daarnaast verstoort een elektriciteitsleiding deze muur. Ook de muur C is alvast ook uit recuperatiemateriaal opgebouwd, net zoals het minst diep bewaarde fundament van Ab. Het merendeel van de bakstenen meet 24x11x5 cm en kleurt rood.

Figuur 26: De buitenzijde van muur b, van kelder A vertoont een enigszins bizarre opbouw. Het fundament is meer dan 1 meter diep bewaard over de lengte van de kelder. Daarna is het fundament minder diep bewaard en uit recuperatiemateriaal opgebouwd. Het opstaand muurwerk loopt echter gewoon verder.

Figuur 27 Het verband tussen de keldermuren Aa, Ab en Ad met muur C blijft momenteel onduidelijk.

Figuur 28: Muur Bis doorsneden door zowel muur Aa, een waterleiding en structuur D. Onder de muur zit een donkergrijs tot donkerbruin pakket met wat puin, waardoor ook een opvallende zwarte, organische band loopt.

De binnenzijde van de kelder is bezet met de recentere muur Ac. Deze werd er later ingezet, vermoedelijk om de kelder terug waterdicht te krijgen. Deze muur is 1 baksteen breed. De donkerrode tot paarse stenen zijn meten 19x9x4 cm en zijn gemetst met grijze cement. De binnenzijde is wit gekalkt.

Tussen deze laatste muur Ac en muur C is het tapslopend muurtje Ad gebouwd. Het is maximaal een baksteen breed en versmalt om de ruimte tussen Ac en C op te vullen.

De vloer in de kelder bestaat uit vierkante rode tegels met een zijde van 17 cm. Er werd nog niet nagegaan of er zich nog een oudere vloer onder bevindt.

B = muur tussen A en D

Het fundament van muur B is aan beide zijden doorbroken; nl. in het noorden door kelder A en meer specifiek door muur a. In het zuiden is deze muur enerzijds doorbroken door een waterleiding en door structuur D, die zelf terug in de sleufwand verdwijnt. Hierdoor kan niet worden nagegaan of deze muur nog verder voorkomt op het plein.

Het fundament is slordig opgebouwd uit oranje- en roodbruine bakstenen, formaat 21 x 10 x 4,5 cm en groengele kalkmortel. Deze muur is ca. 30 cm breed en is slechts 2 stenen diep bewaard.

Opmerkelijk is dat deze muur op een donkergrijs tot donkerbruin pakket met wat puin gebouwd is, waardoor ook een opvallende zwarte organische laag loopt. De resten van dit zwart laagje werden ook opgemerkt onder muur a van kelder A.

D = kleine ondiepe structuur ten zuiden van B

De ingegraven rechthoekige structuur D is zeer moeilijk toe te wijzen. Eerst werd gedacht aan een (kleine) grafkelder, maar er werden geen menselijke resten in aangetroffen. Daarnaast is het metselwerk eerder recent, te vergelijken met datgene waarmee muur Ac van kelder A is opgetrokken. Hoe we deze structuur dan wel moeten interpreteren blijft voorlopig onduidelijk.

Figuur 29: Zicht op structuur D. Momenteel is niet duidelijk welke functie hieraan kan toegeschreven worden.

Figuur 30: Overzicht op een deel van het westelijk profiel.

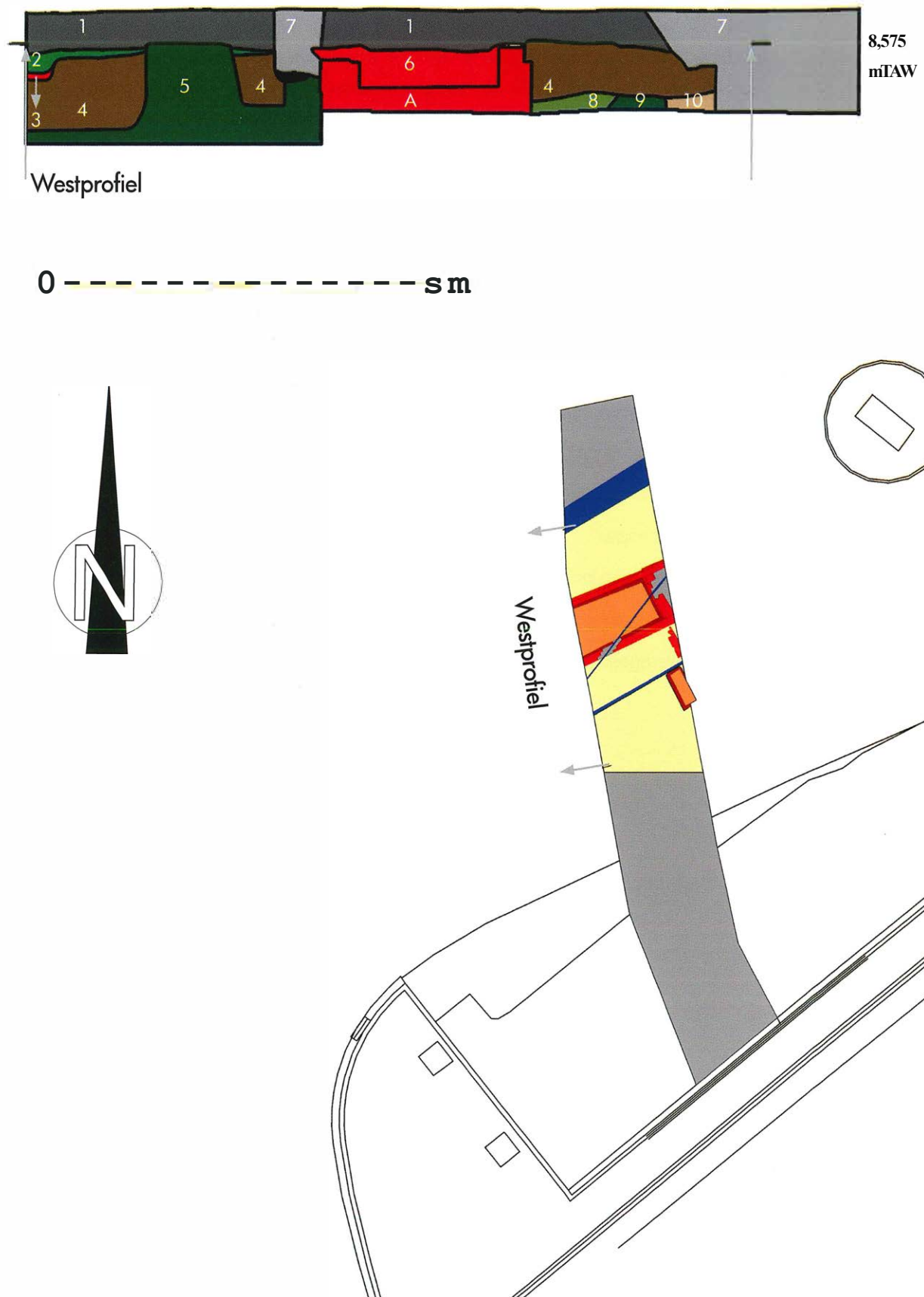

De structuur zelf is opgebouwd uit rode bakstenen (22x10,5x4,5 cm) en vrij recente, grijze cementmortel. De muren zijn 1 steen breed. De binnenzijde is vlakgezet met cement en de buitenzijde is ruw afgewerkt met cement. Op de bodem ligt een rode tegelvloer. De tegels meten 14 bij 14 cm. Vergelijkbare losse tegels die in de vulling van structuur D gerecupereerd zijn, hebben een dikte van 2 cm. Het voegsel tussen de tegels is vrij zacht en donker van kleur.

VIII.4.2. PROFIEL 1

De westelijke profielwand werd deels opgetekend.

- 1 Bestrating van het plein, asphalt, stabilisé en steenslag.
- 2 Heterogeen pakket, groen gemengd met bruin zand, plaatselijk met wit zand.
- 3 Puinlaag met veel baksteen.
- 4 Heterogeen pakket, donkerbruin zand met veel puin.
- 5 Homogeen pakket, groen zand, mogelijk van tertiaire oorsprong.
- 6 Opvullingspakket van de kelder met zeer veel afbraakmateriaal (bakstenen, mortel) .
- 7 Verstoringen.
- 8 Heterogeen pakket, donkergrijs kleiig zand, met humaan botmateriaal (niveau kerkhof).
- 9 Homogeen pakket, groen zand (mogelijk vergelijkbaar met 5).
- 10 Heterogeen pakket, gemengd geel, groen en bruin zand (mogelijk aanleg van een graf).

Figuur 31: Profieltekening en situering ten opzichte van Sleuf/.

IX. Interpretatie

IX.1 RHEINBACHPLEIN

Om inzicht te verkrijgen in de archeologische bodeminhoud van het Rheinbachplein werden twee sleuven aangelegd. Een sleuf vanaf de Brielstraat tot ongeveer het midden van het plein, leverde echter weinig informatie op. De andere sleuf liep van de L Matthyslaan in de richting van de Tolpoortbrug, met een uitbreiding in de richting van de Leie. Deze sleuf bleek wel een schot in de roos. Centraal werd het fundament van een achthoekig gebouwtje aangesneden. Aan elke kant was een muurtje aangebouwd. Aan de kant van de Brielstraat werd dit doorsneden door de aanleg van een riool. Naar de Leie kon dit muurtje wel voort gevolgd worden, waar het zich al gauw tot een veel zwaardere constructie ontpopte. Deze constructie zat daarbij veel dieper in de grond. Bij het uitgraven kwam nog een trap tevoorschijn. Verder werden ook de restanten van een kanaaltje of afvoergoot aangetroffen. Hoe moeten we deze zaken nu interpreteren?

IX.1.1. HET ACHTHOEKIGE FUNDAMENT OF HET TUINPAVILJOEN

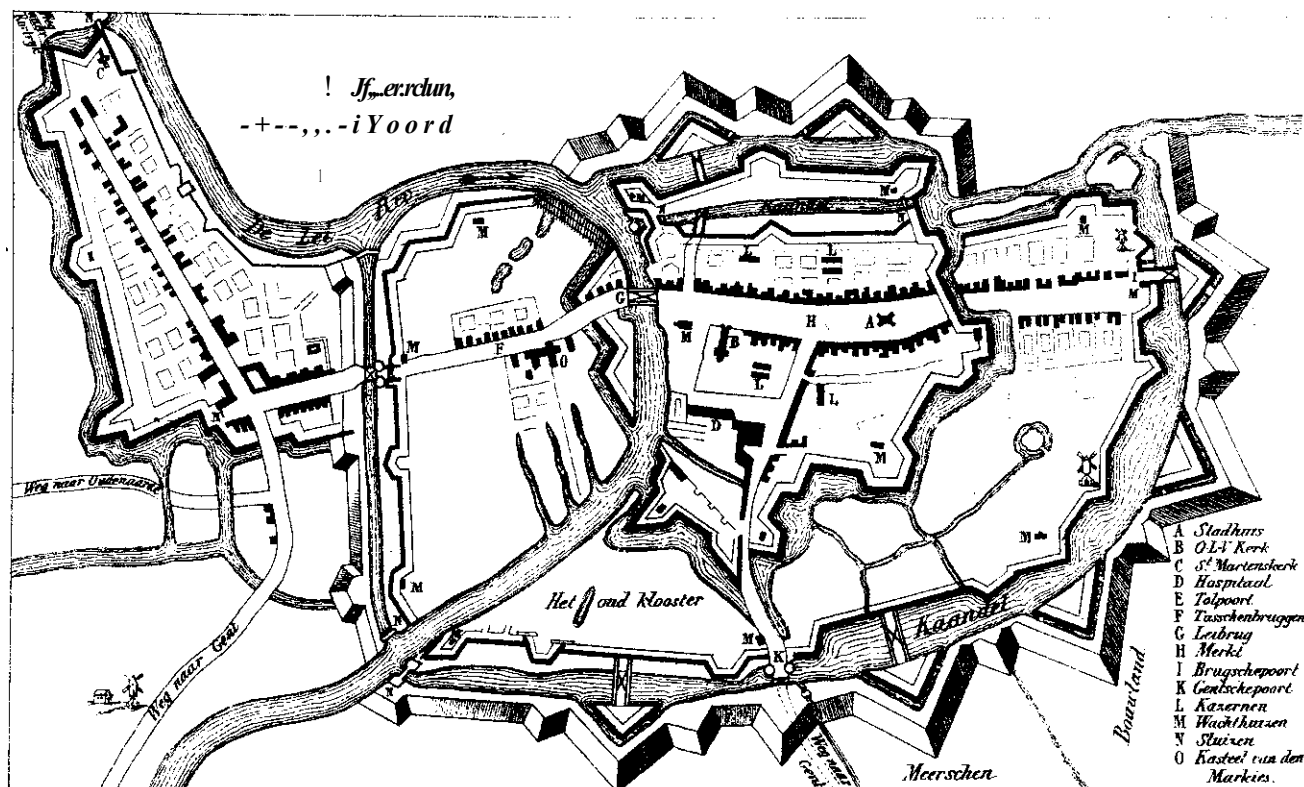
Het achthoekige fundament A mogen we zeker niet toewijzen als de restanten van de Briel- of Koeipoort. Daarvoor is de constructie te licht en lijkt ook de vorm niet juist. Daarnaast mogen we, volgens de historische en cartografische gegevens, deze poort eerder onder het bestaande wegtracé van de Brielstraat verwachten, vermoedelijk ter hoogte van de huidige Mouterijdreef. Daaronder loopt namelijk ook het oude tracé van de oude stadsgracht rond Deinze, gekend als de Kaandel. Het fundament lijkt eerder toe te schrijven als van een tuinpaviljoen.

Op enkele van deze historische kaarten is zo een meerhoekig paviljoen herkenbaar. De oudste afbeelding ervan vinden we op de kaart van Deinze uit 1786, getekend door J. Van Maldegheem. Daar staat ter hoogte van het huidige Rheinbachplein een siertuin afgebeeld met een tuinpaviljoen (zie figuur 4). Het paviljoen is ook duidelijk op de kaart in de Atlas der Buurtwegen van omstreeks 1840 (zie figuur 5) en op de Popp-kaart uit 1861 aanwezig.

Op oudere kaarten is er geen vermelding van dit paviljoen. Het plan met de versterking van Deinze (1694) schenkt weinig aandacht aan de situatie op het huidige Rheinbachplein. Er staan wel enkele huizen geschetst op deze plaats. Op de kaart van Pieter Hovaere uit het Landboek van de parochie van Deinze (1715) is een heel andere situatie op het Rheinbachplein zichtbaar. Hier is vooral aandacht besteed aan de verdediging rond de stad en de grote gebouwen zoals de kerk en de stadshal. Ook op de Ferrariskaart (1771 - 1778) is het achthoekige gebouw niet zichtbaar. Er staat wel een muur. Daar de kaart uit militair aspect is opgemaakt, is er mogelijk geen aandacht aan het bestaan van het paviljoen besteed.

Dankzij enkele iconografische bronnen uit het Archief van de Deinse Kring voor Geschiedenis en Kunst (KGK) is ook het uitzicht van dit tuinpaviljoen bekend. Twee foto's, genomen na de beschietingen tijdens het bevrijdingsoffensief (1918) van Wereldoorlog 1, tonen een gehavend maar herkenbaar tuinpaviljoen in neoclassicistische stijl met Ionische elementen.

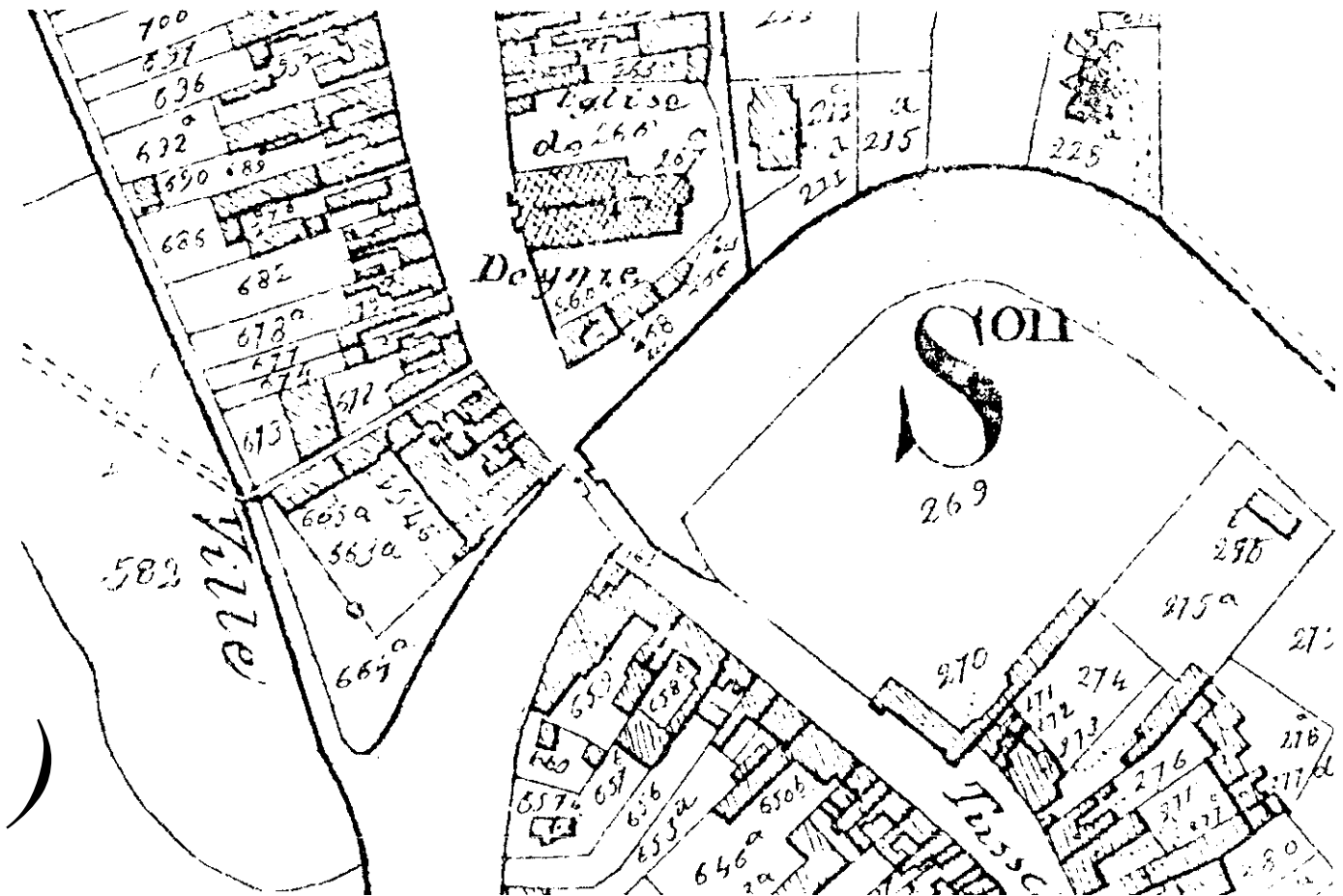
Op de tekening van het Pensionnat de Deynze is een groot complex zichtbaar met een tuin die afgebakend werd door een muur. In het midden is het paviljoen duidelijk zichtbaar. Dit weeshuis of die kostschool was tot ongeveer het midden van de 19e eeuw op deze plaats gevestigd. Het is echter onwaarschijnlijk dat een weeshuis zou geïnvesteerd hebben in de aanleg van een siertuin met een prachtig tuinpaviljoen. De gebouwen zelf waren omstreeks 1780 in handen van de gebroeders Van

Figuur 32: Het pion van de versterkingen rond Deinze schenkt weinig aandacht aan de situatie op het plein.

Figuur 33: Fragment van de kaart uit het Londboek en afmeting van de Parochie van Deinze door Pieter Hovoere uit 1715 (Archief KGK Deinze).

Figuur 34: Fragment uit de Popp-kaart (Archief WF, Deinze).

Doorne. Beide priesters lieten in de jaren 1780 een legaat na voor het oprichten van dit weeshuis (VONCKHEERE, 1984).

Waarvoor het complex van gebouwen daarvoor diende is momenteel nog niet bekend. Onderzoek in de oude landboeken van Deinze in het Rijksarchief Gent zal hopelijk meer informatie verstrekken.

IX.1.2. DE TUINMUUR MET TRAP EN KADE

De muren (B en C) die links en rechts op het paviljoen vertrekken, mogen we interpreteren als een tuinmuur die diende als afbakening van de tuin en als scheiding tussen de percelen. Deze tuinmuur treffen we aan op de Ferrariskaart (Figuur 7) uit 1771-1778, en als scheidingslijn op de Atlas der Buurtwegen (1840) en de Popp-kaart (1861). Een deel van deze muur is te zien op de iconografische bronnen en foto's (Figuren 35 & 36). Op figuur 36 is eveneens een dichtgemetselde ingang duidelijk, net naast het tuinpaviljoen. Dit komt overeen met de twee steunberen die werden aangetroffen (zie Figuur 13). De afstand ertussen bedraagt ca. 90 cm.

Net vanaf de tweede steunbeer, maar niet zichtbaar op de foto's, ontpopt muur C zich tot een andere constructie. Muur C zit dieper in de grond en gaat duidelijk over naar een aanmeersteiger of een kademuur aan de monding van de Kaande! met de Leie. Trap E gaf toegang van de tuin naar de lagergelegen aanmeerplaats.

De overgang naar de kademuur is op basis van de opbouw en het uitzicht goed te verdedigen. De kleiige lagen die tegen de kademuur lagen en ook een deel van de trap hebben overspoeld, zijn duidelijk afzettingen die in verband met de Leie of de Kaandel kunnen gebracht worden. Op de

Figuur 35 & 36: Foto's van na de beschietingen bij de bevrijding van Deinze in 1918 (Wereldoorlog II (Archief KGK, Deinze) tonen de voor- en achterzijde van een (gehavend) neoclassicistisch paviljoen. Op figuur 41 is daarenboven een deel van de opstaande tuinmuur te zien (Archief KGK, Deinze).

Figuur 37 Tekening van het Pensionnat de Deynze toont een gebouwencomplex op het Rheinbachplein, met een tuin met spelende kinderen, afgebakend door een tuinmuur met paviljoen (Archief KGGK Deinze).

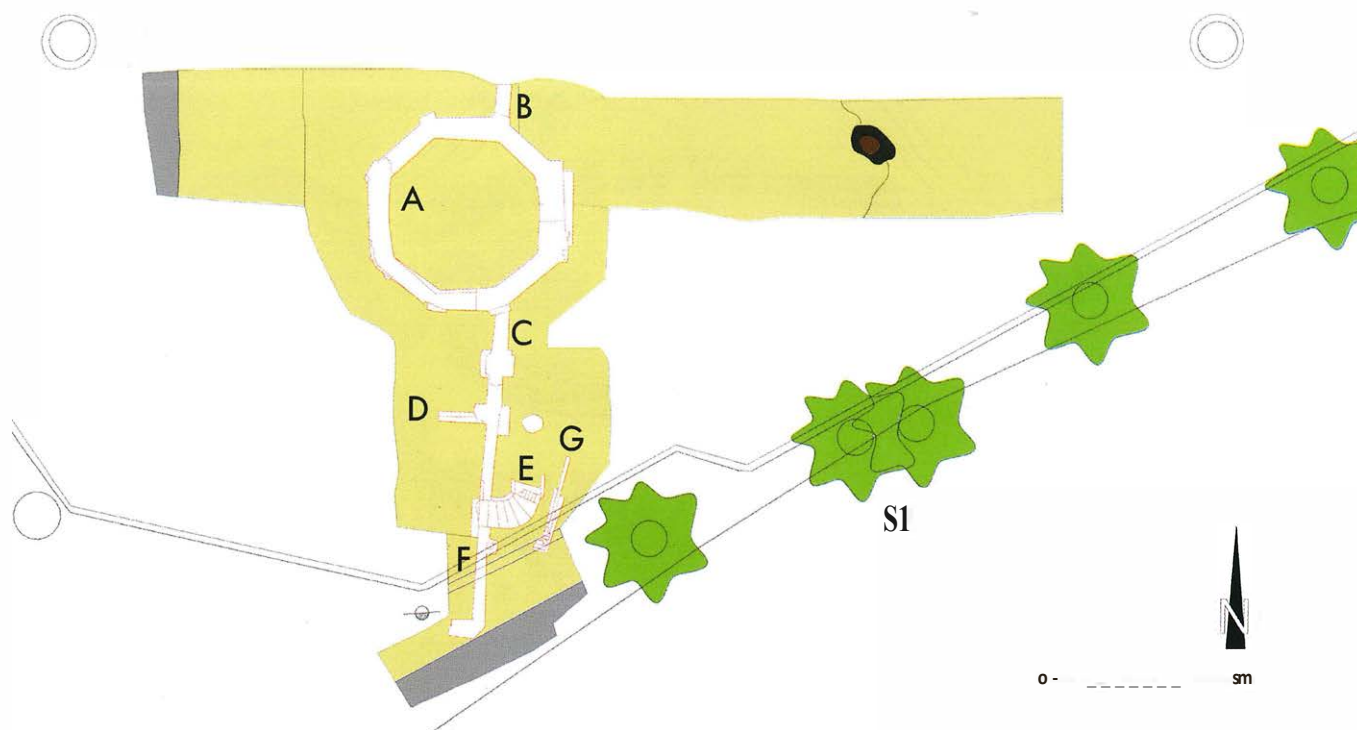
oudere kaarten van Van Maldeghem (1786) en zeker op de kaart van Ferraris (1771-1778) is de monding van de Kaandel met de Leie nabij de muur heel duidelijk te zien. Het is wel opvallend dat op de 19e-eeuwse Popp-kaart en op de Atlas der Buurtwegen de Kaandel verder ligt tegenover deze muren. Mogelijk had verlanding aan de monding van de Kaandel in de Leie ervoor gezorgd dat het tracé zich verlegd had.

Het is wel duidelijk dat deze verlanding op dit punt aan Leie en Kaandel het niet evident maakte, deze aanlegplaats bevaarbaar te houden. De trap was volledig overspoeld en het was ook duidelijk dat men de muur ter hoogte van de trap ooit heeft dichtgemetseld (Figuur 16).

Jammer genoeg zijn er tot op heden nog geen historisch kaartmateriaal of iconografische bronnen opgedoken met meer gegevens over deze kademuur. Mogelijk gaat het hier om een aanlegsteiger om een pleziervaartuig aan te meren, en die als extraatje diende bij de siertuin met sierpaviljoen. Misschien was in het gebouwencomplex een zaak of een ambacht gevestigd en diende de aanlegsteiger om goederen of grondstoffen via de Leie te verhandelen. Het spreekt voor zich dat er nog heel wat archiefwerk aan te pas zal komen om de vondsten op het Rheinbachplein correct te plaatsen in de tijd en om hun precieze functie te achterhalen.

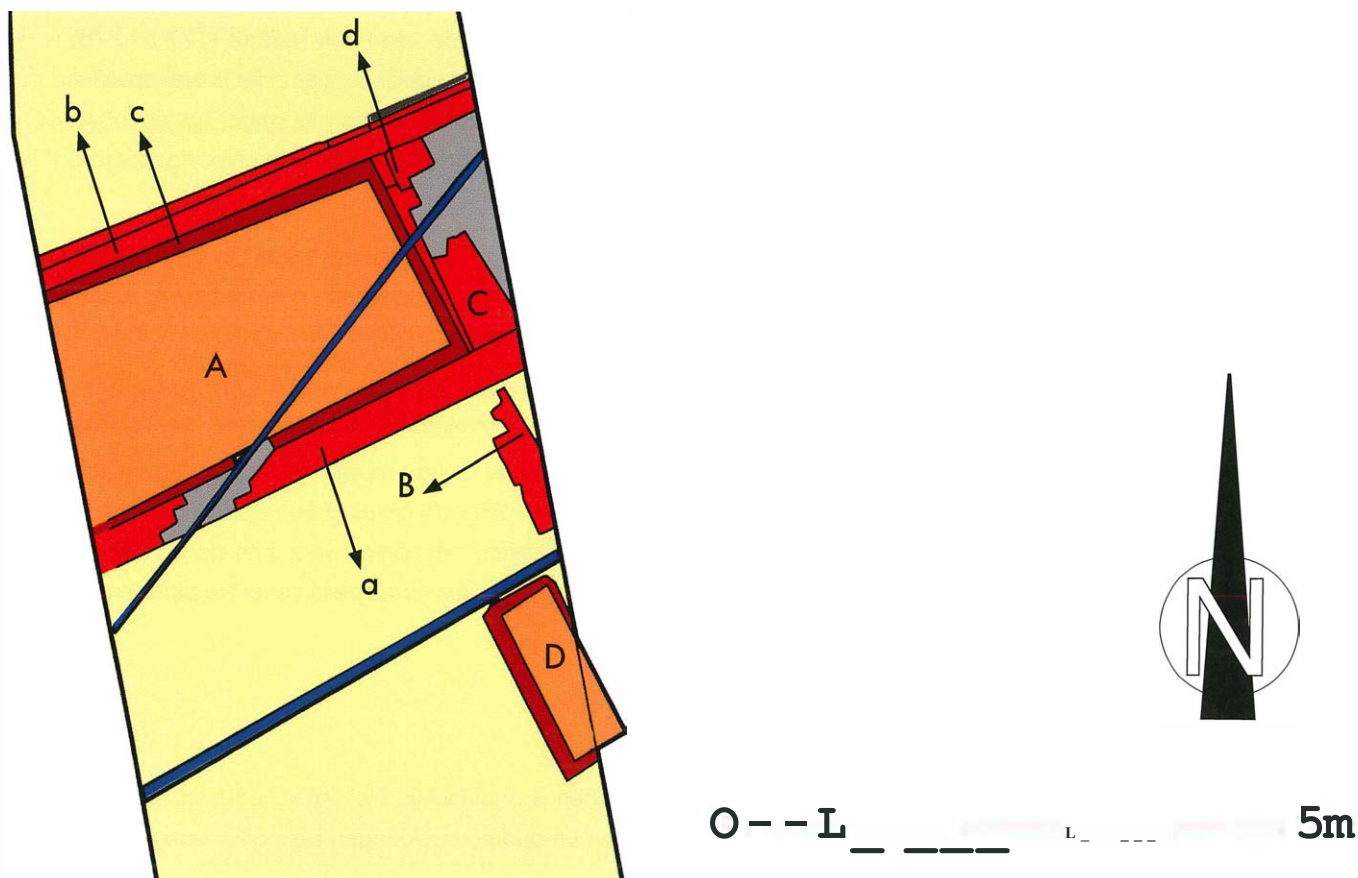
IX.1.3. HET AFVOERKANAALTJE

Wat het afvoerkanaaltje in dit verhaal komt doen is onduidelijk. Het ligt volledig los van de andere structuren en is door verschillende nutsleidingen en andere verstoringen behoorlijk aangetast.

Figuur 38: Overzichtsplan van de aangetroffen fundamenteën op het Rheinbachplein. Met A het tuinpaviljoen, B de tuinmuur, C de muur met aanlegsteiger en met trap E en stortkoker F

Figuur 39: De structuren op het Kerkplein.

IX.2. KERKPLEIN

Over het Kerkplein werd een lange sleuf van de Leie in de richting van de kerk aangelegd. Dit gebeurde in fasen om het verkeer over het plein tijdens de woensdagmarkt zo min mogelijk te hinderen. Anders dan op het Rheinbachplein bleef het vooronderzoek beperkt tot deze sleuf. Er kwamen geen uitbreidingen, waardoor er geen volledig overzicht op de structuren werd verkregen. Dit zal door verder onderzoek moeten gebeuren.

In eerste instantie werd de sleuf aangelegd tussen het voetpad langs de Leie en de Leiedam. Hier stuiten we echter op de verankering van de damwanden van de Leieoevers die ca. 120 cm diep ten opzichte van het huidige straatniveau zitten. Deze ingreep heeft het eventueel aanwezige archeologisch patrimonium over de volledige lengte van de damwanden en voor een breedte van zeker 10 m weggeveegd. Verder zaten er ook heel wat belangrijke nutsvoorzieningen in deze zone ter hoogte van het tracé van de Leiedam.

Tussen de Leiedam tot op een 12 m voor de zuidelijke kerkgevel werd een vervolg op deze sleuf gegraven. Deze tweede fase van de graafwerken leverde wel enkele archeologische structuren op. Centraal in de sleuf zit een kelder A (met C), een oudere muur B en een kleinere ingegraven structuur D.

IX.2.1. DE KELDER A- C

De kelder of voutekelder maakte deel uit van een van de gebouwen die op het Kerkplein stonden. Op verschillende historische kaarten is er een waar gebouwencomplex te zien, met name op de kaart uit het Landboek en afmeting van de Parochie van Deinze door Pieter Hovaere uit 1715, de kaart van Van Maldeghe (1786), de Ferrariskaart (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1840) en de Popp-kaart (1861). Enkel op de kaart van de versterkingen rond Deinze uit 1694 staat geen bewoning. Er is wel een wachthuis op geschetst, waar vermoedelijk ook tol werd betaald voor de goederen die via de kaaimuren aan de Leie de stad werden binnengebracht.

Mogelijk evolueerde de bewoning op het plein van dit wachthuis naar een veel groter gebouwencomplex. Als we de Popp-kaart bij de hand nemen, merken we een rij van minstens 3 verschillende huizen op tussen kerk en Leie. Het westelijke gebouw, waardoor de sleuf liep, bestond uit een aantal gebouwen rond een binnentuin. Enkele oude foto's tonen ook het uitzicht van de bebouwing op het eind van de 19e eeuw; er was alvast een maison de commerce of een café in gevestigd.

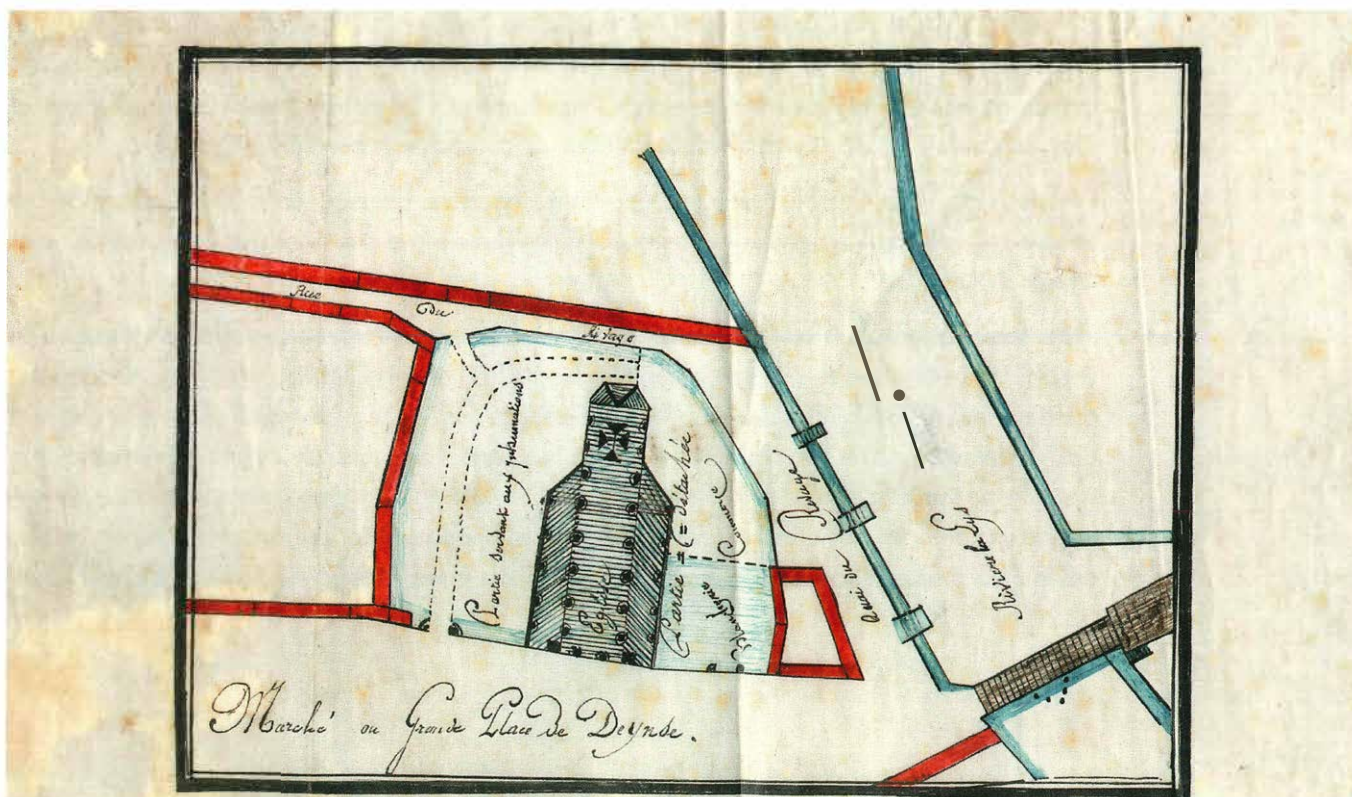
De vele verstoringen door nutsleidingen, de verankering van de damwanden van de Leie en de beperktheid van de sleuf maken het niet helemaal duidelijk waar we ons binnen dit gebouwencomplex moeten situeren.

Zoals eerder besproken (VIII.4.1.) is deze op eerste gezicht eenvoudige kelder echter opgebouwd uit verschillende elementen en bestaat uit meerdere fasen. Zo is muur A duidelijk ouder, hij is aangewend om de kelder en het bijhorende gebouw op te trekken. Tijdens het vooronderzoek werd geopperd dat het hier wel eens om een kerkhofmuur zou kunnen gaan. Op een schets uit de aantekeningen van wijlen Hugo Van den Abeele over Deinze (Archief KGK) lijkt het alsof de kerkhofmuur quasi in het verlengde van de achterbouw van het gebouwencomplex doorloopt. Dat zou kunnen impliceren dat we ons in de achterste gebouwen van het complex bevinden. Enkel verder onderzoek kan dit bevestigen.

Figuur 40: Foto met de situatie op het Kerkplein voor het eind van de 19e eeuw. De huizen voor de kerk doen dan onder meer dienst als maison de commerce of café (Archief KGK).

Figuur 41: Op een schets uit de aantekeningen van wiilen Hugo Van den Abeele over Deinze (Archief KGK, Deinze) is duidelijk zichtbaar hoe de kerkhofmuur quasi in het verlengde van de achterbouw van het gebouwencomplex doorloopt.

IX.2.1. DE MUUR B

De restanten van muur B wordt doorsneden door alle andere structuren en is duidelijk de oudste structuur binnen de sleuf. Opmerkelijk is dat deze muur gebouwd is op een donkergrijs tot donkerbruin pakket met wat puin, waardoor ook een opvallende zwarte organische laag loopt. De resten van dit zwart laagje werden ook opgemerkt onder muur a van kelder A. Verder is er nog geen informatie voorhanden.

IX.2.1. STRUCTUUR D

De ingegraven rechthoekige structuur D is zeer moeilijk toe te wijzen. Aanvankelijk werd aan een (kleine) grafkelder gedacht, maar er werden geen menselijke resten in aangetroffen. Daarnaast is het metselwerk eerder recent. Hoe we deze structuur dan wel moeten interpreteren blijft onduidelijk.

X. Synthese

Het archeologisch vooronderzoek binnen de Deinse historische stadskern, op het Rheinbachplein en op het Kerkplein, bracht interessante resultaten op. Deze kunnen meegenomen worden in de verdere concretisering van de plannen van de stadskernvernieuwing.

Op het Rheinbachplein leverde het vooronderzoek de volgende gegevens op.

Het opvallende achthoekige fundament mogen we zeker niet toewijzen als de restanten van de Briel- of Koepoort, maar van een tuinpaviljoen. De eerste duidelijke cartografische aanwijzing staat op de kaart van Van Maldeghem uit 1786. Op de iets oudere Ferrariskaart (1771-1778) is een muur aangeduid, maar geen paviljoen. Daar de fundamente van de muren B en C niet in elkaars verlengde liggen, maar aansluiten op de hoeken van het paviljoen, zijn deze er later tegenaangezet en is de muur niet ouder dan het paviljoen. Omdat de kaart uit militair aspect is opgemaakt, is er mogelijk enkel aandacht besteed aan de aanwezigheid van een muur en niet aan het bestaan van het paviljoen. Op basis van de iconografie is reeds heel wat bekend over het uitzicht van dit paviljoen, dat opgetrokken was in neoclassicistische stijl. Qua datering lijkt het paviljoen in de (late) 18e eeuw gebouwd te zijn. De tuinmuren zijn er duidelijk nadien tegenaangezet. De muur en het paviljoen bleven zeker tot na Wereldoorlog I zichtbaar. Momenteel is nog niet duidelijk wanneer ze plaats moesten ruimen. Maar het merendeel van de gebouwen bleef tot in de jaren '60 of '70 van de vorige eeuw in gebruik. Het geheel maakte deel uit van een aangelegde tuin die bij een gebouwencomplex hoorde, dat zich schuin tegenover de kerk en langs de Leie situeert.

Over de kademuur is er tot op heden nog geen informatie gevonden. Mogelijk gaat het hier om een aanlegsteiger om een pleziervaartuig aan te meren, als extraatje bij de siertuin met sierpaviljoen. Misschien was er in het gebouwencomplex een zaak of ambacht gevestigd en diende de aanlegsteiger om goederen of grondstoffen via de Leie te verhandelen. Uit de opgraving blijkt dat het niet makkelijk kan geweest zijn deze kade van verlanding ter hoogte van de monding van de Kaande! met de Leie behoeden. Mogelijk werd deze kade snel opgegeven.

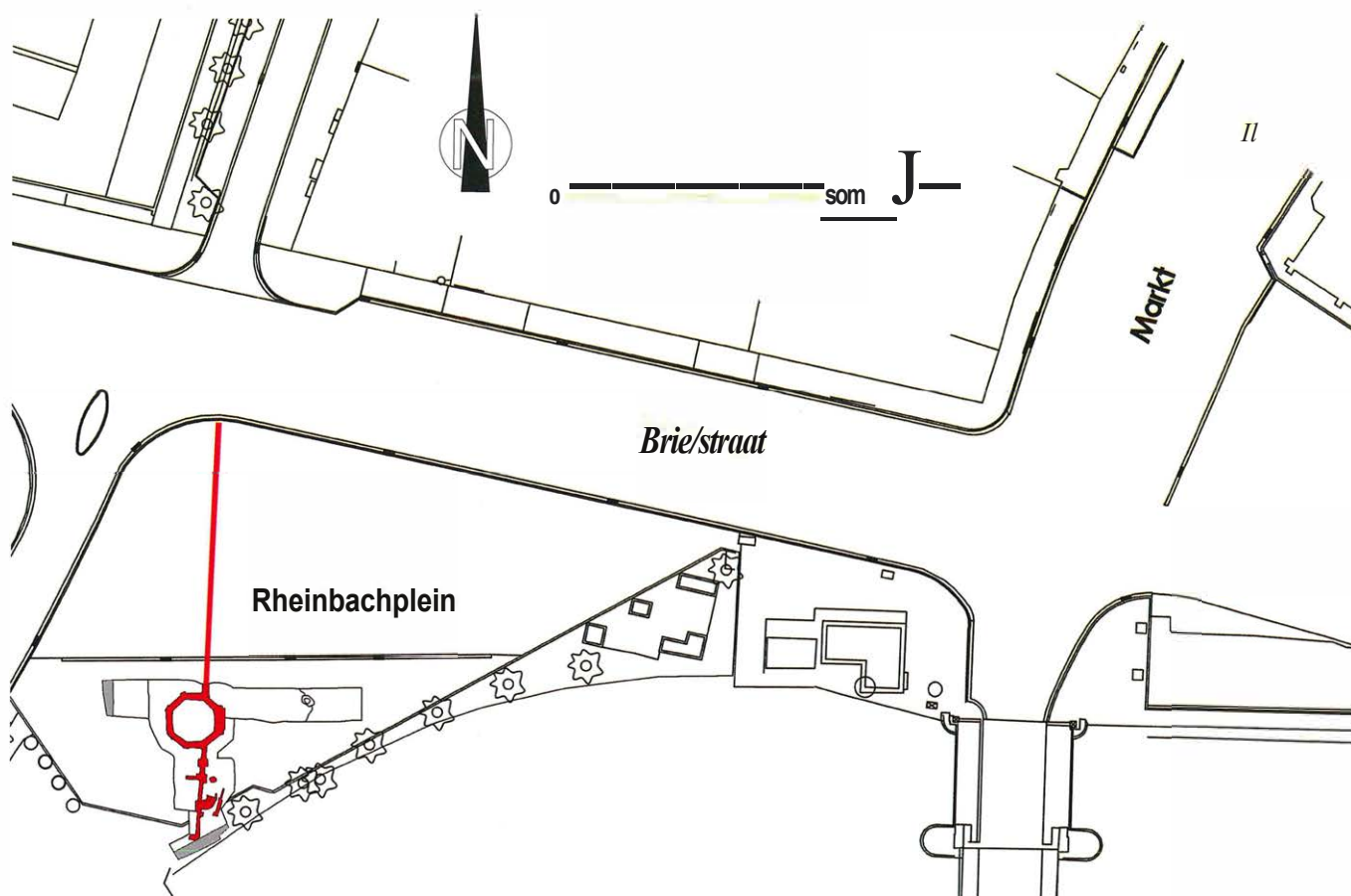
Dit gebouwencomplex was omstreeks 1780 in handen van twee gebroeders Van Doorne. Beide priesters lieten in de jaren 1780 een legaat na voor het oprichten van dit weeshuis, dat er omstreeks 1850 gevestigd was (UONCKHEERE, 1984). Over het gebouw en zijn functie voor 1780 is nog weinig gekend. Verder historisch onderzoek zal hopelijk meer informatie opleveren.

De rest van de sleuven leverde, naast enkele recentere verstoringen, weinig gegevens op. In Sleuf 1 bleken de sporen van de huizen die langs de Brielstraat gestaan hebben, verstoord door de aanleg van een riool met grote diameter.

De sleuf over het Kerkplein toonde aan dat de verstoringgraad op dit plein plaatselijk vrij hoog ligt. Langs de Leie is de ondergrond, tot zeker 10 m landinwaarts, omgewoeld door de verankeringen van de damwanden. Daarna volgt een reeks nutsvoorzieningen ter hoogte van de Leiedam.

Tussen de Leiedam en de Onze-Lieve-Vrouwekerk, en tussen de nutsleidingen door, werden verschillende muurresten aangetroffen. Op het eerste gezicht leek het om een vrij eenvoudige kelderconstructie te gaan die bij een gebouwcomplex hoort dat ooit op het Kerkplein stond. Het onderzoek wees echter uit dat de situatie complexer is en dat er veel meer elementen in verborgen zitten. Om een duidelijk beeld te krijgen van de ondergrondse situatie op het Kerkplein zal een oppervlakte moeten onderzocht worden. Hiermee zal moeten rekening gehouden worden bij de start van de werken.

In de sleuf werd het niveau van het kerkhof ongemoeid gelaten.

Figuur 42: De muurresten die werden aangetroffen op het Rheinbachplein. De muur ten noorden van het paviljoen is doorbroken door een riool maar loopt mogelijk daarna nog verder.

XI. Besluit

Het archeologisch vooronderzoek met sleuven binnen de Deinse historische stadskern op het Rheinbachplein en op het Kerkplein leverde interessante informatie op. Als we deze tegenover de plannen zetten krijgen we het volgende verhaal.

Op het Rheinbachplein wordt een nieuwe administratief centrum ingeplant. Bij de aanvang van het vooronderzoek was de precieze ligging en het volume van dit gebouw nog niet gekend. Het vooronderzoek spitste zich dan ook toe op het verharde Rheinbachplein tussen de Brielstraat, de Leie en de L Matthyslaan. Daar werden de fundamente van een tuinpaviljoen, een tuinmuur en een aanlegsteiger met trap aangetroffen. De vondsten werden onderzocht en achteraf afgedekt door de aannemer met een geotextiel, aangevuld met zand. Hierdoor zitten deze muurresten beter beschermd in de bodem en zijn ze makkelijker te herkennen bij verdere werkzaamheden op het plein. Het is mogelijk dat de muur ten noorden van het paviljoen nog deels verder loopt over het plein.

Indien de inplanting van het gebouw het mogelijk maakt, is het aangewezen deze fundamente te sparen en ze ongeschonden onder de grond te laten zitten. Hun aanwezigheid kan eventueel zichtbaar gemaakt worden in de bestrating of in de tuinaanleg rond het nieuw administratief gebouw. Meer uitleg kan verschaft worden op een informatief paneel.

Het gebied tussen de L Matthyslaan en de Tweebruggenlaan is nog niet onderzocht. Dit nat gebied wordt doorsneden door de oude loop van de Kaandel. Volgens de historische kaarten lagen hier de aarden vestingen rond de stad. Indien de inplanting van het gebouw het noodzakelijk maakt, is het is aangewezen dat er op dit deel van het plangebied nog proefsleuven worden getrokken.

De werkzaamheden op het Kerkplein omvatten een volledige herinrichting met verlaagde aanmeersteigers aan de Leie. Bij de uitvoering zal rekening gehouden moeten worden met de aanwezigheid van de damwandverankeringen en een heel pak nutsleidingen, maar ook met de muurresten van verschillende gebouwen en oude kerkhofmuren die nog verder onderzoek dienen te krijgen.

De situatie in de sleuf roept alvast een aantal onderzoeksvragen op. Zo moet bekeken worden hoeveel fasen de kelderstructuur A kende en aan welk gebouwencomplex deze toebehoorde. Er moet nagegaan worden of muur a, die geïntegreerd is in deze kelder, een oude kerkhofmuur is en of deze verder loopt over de rest van het Kerkplein. De rest van muur B is de oudste muur binnen de sleuf. Over deze muur is voorts weinig bekend. Verder is er nog de vraag waar het recuperatiemateriaal vandaan komt, waarop muur C is gefundeerd. Bij dit grootschaliger onderzoek zal ongetwijfeld nog meer aan het licht komen.

Het niveau van het kerkhof lijkt, ter hoogte van de aangelegde sleuf, dieper te zitten dan de geplande werkzaamheden. Toch dient er rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van en dus ook met het bergen van menselijke skeletten.

XII. Bronnen

XIII.1 KAARTMATERIAAL ONLINE

AGENTSCHAP VOOR GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLMNDEREN (AGIV), 2009. Bodemkaart, op <http://geovlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>.

GISOOST, 2009. Atlas der Buurtwegen, op <http://www.gisoost.be/home/atlasbw.php>. GISOOST, 2009. Kleurenorthofoto's, op <http://www.gisoost.be/home/orthofotos.php>.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIE, BRUSSEL, 2009. Ferriskaart, op <http://mara.kbr.be/kbr/image/ferraris/7616408.imgf>.

XIII.2 AFGEDRUKT KAARTMATERIAAL

STADSARCHIEF DEINZE, WF, BIBLIOTHEEK, KAARTEN EN PLANS, KP 9. Deinze. Atlas cadastral de Belgique. Plan Parcellaire. P.C. Popp (1861).

XIII.3 UITGEGEVEN KAARTMATERIAAL

GUIDO DEMUYNCK, 1995. De kadastrale Popp-Kaart van Deinze (1861). WF-Deinze, Deinze, s.p.

XIII.4 BIBLIOGRAFIE

WILLYJONCKHEERE, 1984. Sint-Hendrikssprokkelingen. Grasduinend in het verleden van het Sint-Hendrikscollege te Deinze. Oorsprong, stichting en eerste levensjaren onder directie van de E.H. Silvain Gevaert. In: *Bijdragen tot de geschiedenis der Stad Deinze en van het land aan de Leie en de Schelde*. II, pp. 165-194.

GEERT VAN DOORNE & RAF WALGRAEVE (red.), 1976. Vondsten uit de Leie te Deinze. *Bijdragen tot de Geschiedenis der Stad Deinze en het Land aan Leie en Schelde*, XIII, pp. 7-357.

